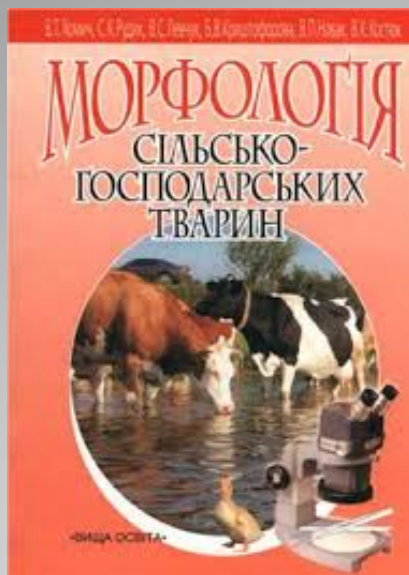

Лекція № 1

Тема: Суть штучного осіменіння та історія його розвитку

1. Технологія відтворення тварин (ТВТ) – її значення і місце серед інших зоотехнічних наук
2. Предмет, завдання і структура дисципліни
3. Суть штучного осіменіння та його практичне значення
4. Історія розвитку штучного осіменіння.

Рекомендована література

- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.-255с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

• 1. **Особливе значення**, оскільки забезпечує раціональне використання племінних ресурсів, підвищення продуктивності тваринництва і зооветеринарної культури. Ця дисципліна є важливим фрагментом біотехнології у тваринництві.

• **Вивчення ТВТ** можливо при глибоких знаннях анатомії і фізіології системи органів розмноження, технології тваринництва, основ ветеринарного акушерства і гінекології, біотехнології розмноження тварин в умовах різних форм селянських господарств.

2. Предмет вивчення

ТВТ є профілюючою дисципліною, реалізація якої здійснюється шляхом штучного осіменіння та вивченням питань запліднення, вагітності, пологів і післяпологового періоду, профілактики безпліддя, спрямованої регуляції відтворювальної функції тварин.

До завдань дисципліни відноситься засвоїти питання:

- анатомії і фізіології статеві системи і нервово-гуморальної регуляції розмноження тварин;
- технології використання племінних плідників в умовах племобєднань, племпідприємств та ін. форм господарств;
- організації пунктів штучного осіменіння, лабораторій по плем. роботі та відтворенню стад, пологових відділень;
- основ кріобіології та ін.. засобів забезпечення анабіозу генеративних клітин;
- техніку осіменіння різними способами самок;
- контроль і облік відтворення с.-г. тварин.

Структура дисципліни:

- анатомія і фізіологія стат. органів самців,
- правила утримання, годівлі та фізіологічні основи використання племінних плідників,
- одержання сперми – її оцінка, розбавлення, зберігання і транспортування,
- анатомія і фізіологія стат. системи органів самок,
- правила штучного осіменіння,
- теоретичні передумови і технологія відтворення стад ВРХ, свиней, овець, кіз, коней, с.-г. птахів,
- трансплантація ембріонів у тваринництві.

3. Штучне осіменіння на Україні є основним методом відтворення ВРХ та овець, розширюється його застосування в свинарстві та птахівництві.

На сьогодні штучне осіменіння основний зоотехнічний метод поліпшення і вдосконалення породних якостей тварин. Збільшення продуктивності та оплати кормів і праці у потомків можливо при осіменінні маточного поголів'я спермою **плідників-поліпшувачів** – так здійснюється процес поліпшення продуктивних і племінних якостей худоби.

Використання штучного осіменіння дає можливість:

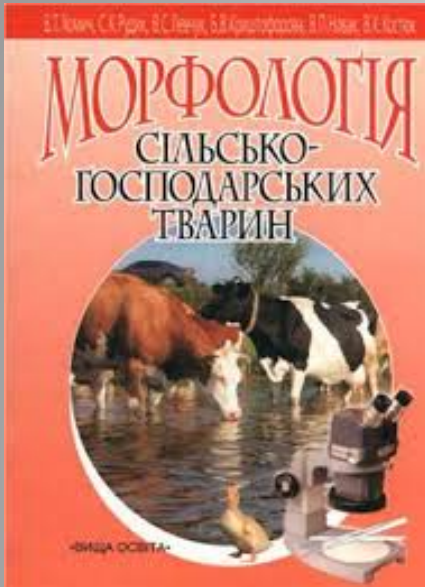
- *отримувати від плідників тисячі і навіть десятки тисяч голів молодняка незалежно від відстані від маточних стад (при природному спаровуванні від бугая-плідника можна одержати за рік 100-140 телят, від жеребця – 50-60 лошат, від барана – 80-120 ягнят, а кнуром покрити 20-30 свиноматок, то застосування штучного осіменіння дає можливість отримати від бугая 2,5 тис. голів (оцінених за якістю нащадків 5-8 тис), барана – 2 тис. (оцінених – 3-5 тис.), жеребця – 250 (оцінених 300-500) та кнура 250 (оцінених 300-700);*

- швидко і точно оцінити плідників за якістю нащадків, а значить використовувати для осіменіння найбільш цінних плідників;
- в десятки раз зменшити затрати на придбання та утримання племінних плідників;
- швидко покращувати існуючі породи с.-г. тварин та виводити нові породи (асканійська, кавказька, куйбишевська порода овець),
- проводити гібридизацію тварин, природне парування яких провести важко (отримано кавказького архаромеріноса: сперму взяли з придатків вбитого козла архара та провели осіменіння вівці кавказької породи);
- забезпечити профілактику захворювань, що передаються статевим шляхом і призводять до безпліддя (бруцельоз, вібріоз, туберкульоз, трихоманоз).

4. Розвиток штучного осіменіння можна умовно поділити на 6 періодів:

- 1-ий період (від давніх часів до 1899р.) -
- 2-ий період (1899-1927р.р.) –
- 3-ий період (1928-1940р.р.) –
- 4-ий період (1941-1954р.р.) –
- 5-ий період (1955-1968р.р.) –
- 6-ий період (1969р і понині) -

Дякую за увагу

Лекція № 2

Тема: Анатомія і фізіологія статевих органів самців

1. Загальна характеристика статевої системи самців
2. Будова і функції сім'яників, їх придатків та мошонки, особливості у різних самців
3. Будова і функції сім'япроводів, сечостатевого каналу, статевого члена, особливості
4. Придаткові статеві залози, їх призначення.

1. Статеві органи самців

- основні статеві залози – сім'яники
- статеві шляхи – придатки сім'яників та сім'япроводи
- сечостатевий канал і статевий член з препуцієм
- придаткові статеві залози.

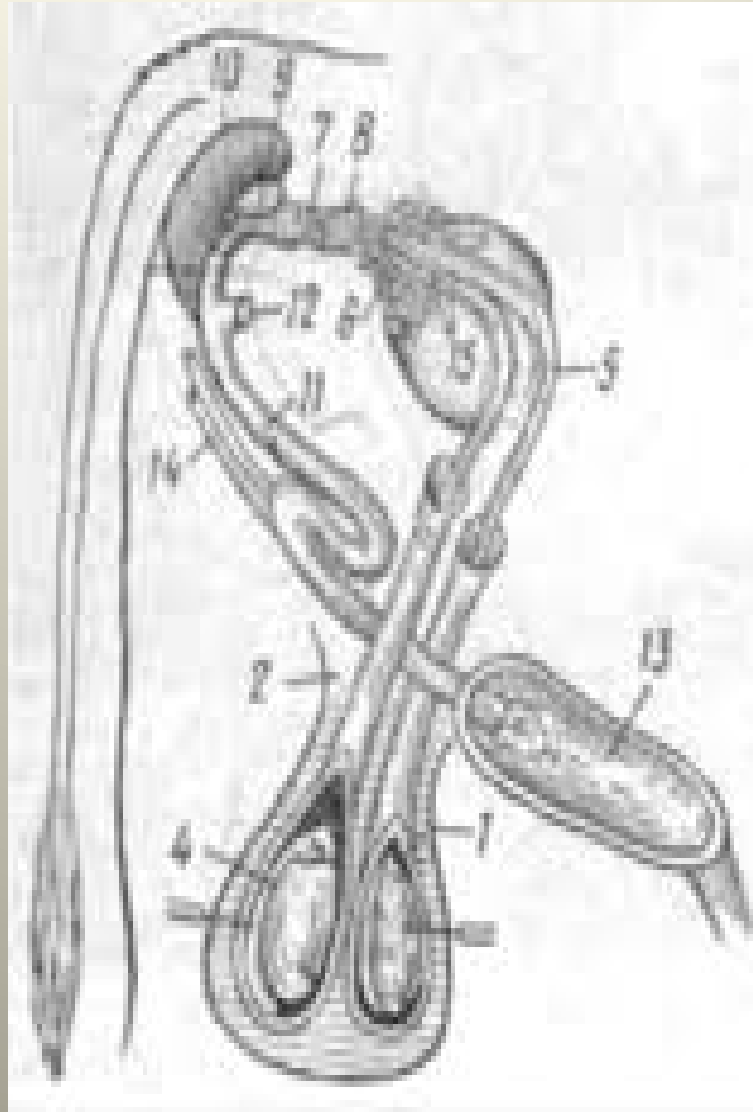

Рис. 7. Схеми статевих органів бика:

1—тестис ліва; 2—тестис права; 3—сім'яний канал; 4—сім'яний канал; 5—сім'яний канал; 6—пухляк; 7—мочетникова трубка; 8—простата; 9—сечостатевий канал; 10—статевий член; 11—препуцій; 12—статевий член; 13—сім'яний канал; 14—сім'яний канал; 15—мочетникова трубка.

Рекомендована література

- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.-255с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

В органах розмноження самців відбувається

Таблиця 32

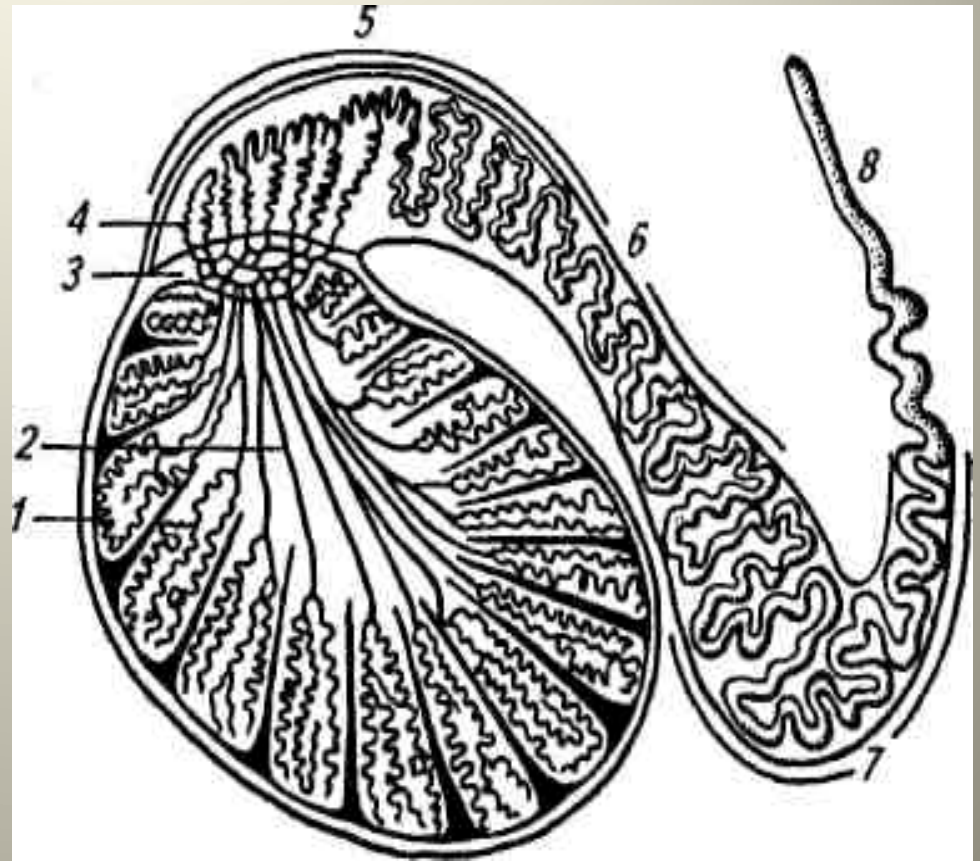
Об'єм еякулята і концентрація в ньому сперматозоїдів

Тварина	Об'єм еякулята, мл	Концентрація сперматозоїдів у 1 мл	Розбавлення спер- матозоїдів секре- тами придаткових статевих залоз, разів
Жеребець	40-200	100-150 млн	30-50
Кінь	200-500	100-200 млн	90-100
Бугай	1-6	1-2 млрд.	6
Баран	1-6	2-5 млрд.	3

- сперматогенез (спермії)
- андрогенез (статеві гормони - тестостерон)
- формується сперма, що виводиться назовні або в статеві шляхи самиці при еякуляції (табл).

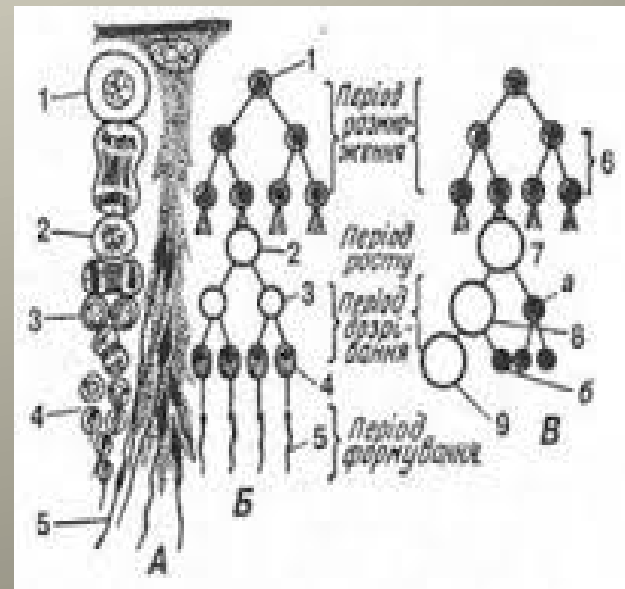
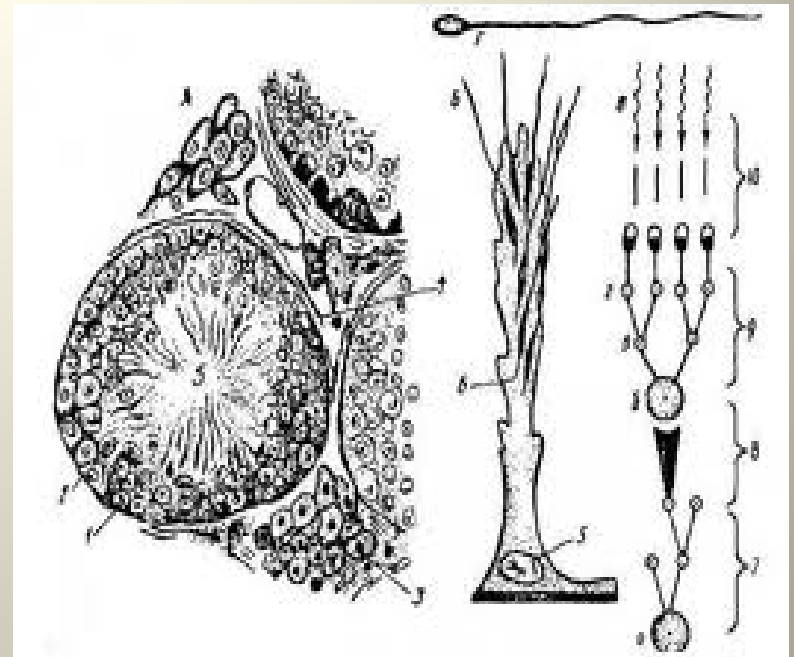
2. Сім'яники (testis)

- **вкритий 3-ма оболонками:** зсередини білкова, що формує середостіння, спеціальна піхвова та загальна піхвова
- **частки або камери паренхіми мають кручені канальці - 1**
- **по прямих канальцях-2 спермії рухаються у сітку сім'яника-3, звідти по протоках - 4 у канал придатка сім'яника - 8.**

Кручені канальці часток або камер сім'яника

- зовні *сполучнотканинна оболонка*
- всередину *сертолієв синтицій* і *кілька шарів клітин*, що являють собою різні *стадії розвитку сперміїв* – *сперматогоній*, *сперматоцитів 1-го порядку*, *2-го порядку*, *сперматид*, з яких *формується спермії*.

Придаток сім'яника (epididymis)-

- тісно прилягає до сім'яника і складається з *головки, тонкого тіла і потовщеного хвоста*, від якого відходить сім'япровід
- в середині придатка проходить скручений *канал придатка* (40-80м довжиною), де спермії дозрівають, набувають негативного заряду та ліпопротеїдного покриву, що запобігає склеюванню їх
- в хвості придатка накопичуються спермії до 150-200 млрд., залишаючись живими понад місяць.

Мошонка (scrotum)

- складається з двох шарів: шкіри і м'язово-еластичної оболонки (утворює вертикальну перегородку, всередині має зовнішній підіймач сім'яника)
- є своєрідним терморегулятором, що підтримує температуру сім'яників на постійному рівні (на 3-4°C нижче від температури тіла).

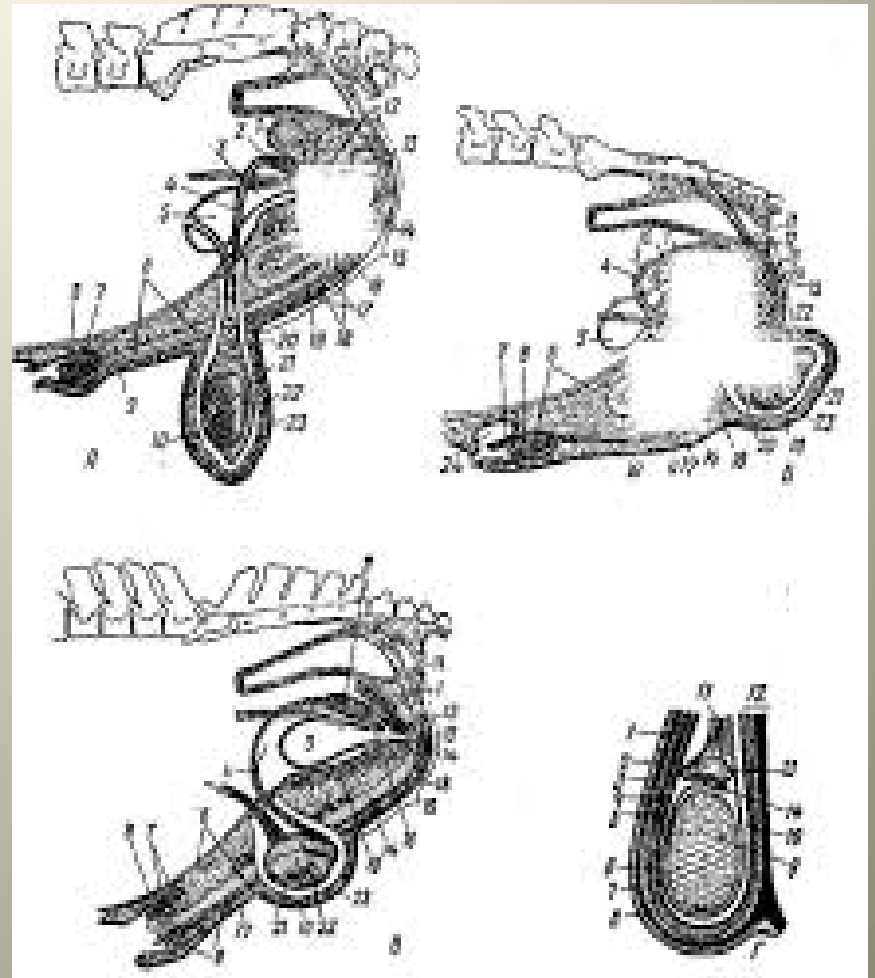

Особливості сім'яників у різних с.-г. тварин

- **розташування** сім'яників в сім'яниковому мішку – горизонтальне (жеребець, кнур) або вертикальне (бугай, баран)
- **маса** – у бугая 300-400г при довжині 12-15см, барана 200-300г при 9-11см, жеребця 200г при 10-12см, кнура 250-400г при 11-12см. довжини.

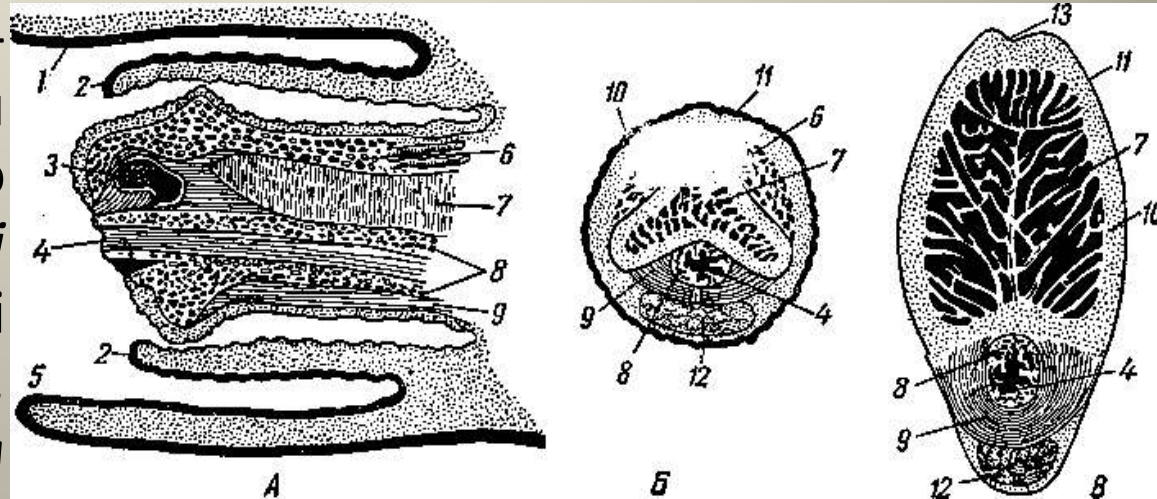
3. Сім'япроводи (ductus deferens)

- **парні тонкі трубки**, які разом з судинами і нервами утворюють сім'яні канатики (funiculus spermaticus), які живлять сім'яники
- **тришарова будова**, внутр. м'язовий шар сприяє проштовхуванню сперміїв в сечостатевий канал
- **у бугая, барана і жеребця** сім'япроводи на сечовому міхурі мають **ампули сім'япроводів**, які під час збудження заповнюються сперміями.

Сечостатевий канал (urethra masculini)

трубчастий орган
тришарової будови:
слизової з численними уретральними залозами,
середньої судинної - сітки з розширеними кров. судинами, що утворюють **печеристі тіла (каверни)** і **зовнішньої оболонки**, утвореної сечостатевим і цибулино-печеристим м'язами, для проштовхування сперми або сечі.

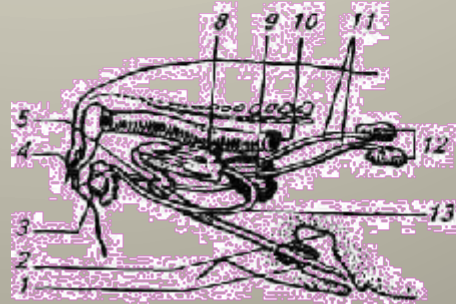
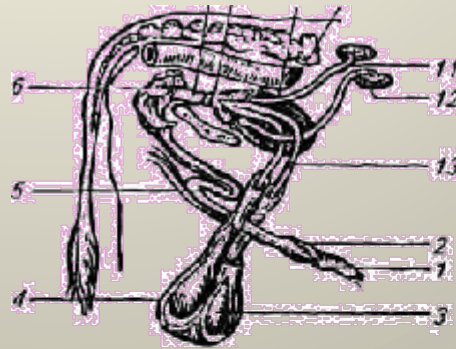

Статевий член (penis)

- орган парування, *знаходиться* в шкіряному мішку – *препуції*
- *складається* з *головки, тіла і кореня*
- головку утворює одне *венозне*, а основу тіла два *артеріальних печеристих тіла*
- вентрально є жолобок, по якому проходить сечостатевий канал
- корень пеніса кріпиться двома ніжками до сідничих кісток.

Особливості будови пеніса

- *венозне печеристе тіло* головки пеніса добре розвинене у жеребця і слабо у бугая , барана і кнура
- тіло пеніса має *S – подібний згин (5)* у бугая, барана і кнура, який випрямляється під час ерекції і після садки втягується у препуцій спеціальним ретрактором
- *довжина пеніса (см):* у бугая 100-150, барана – 40-50, кнура – 50-80; у жеребця пеніс розвинений більше в ширину.

4. Придаткові статеві залози: міхурцеві, передміхурова і цибулино-сечівникові

виробляють секрети, що змішуються і з сперміями формують біологічну рідину — **сперму**, яка виводиться назовні або в статеві шляхи самиці при еякуляції.

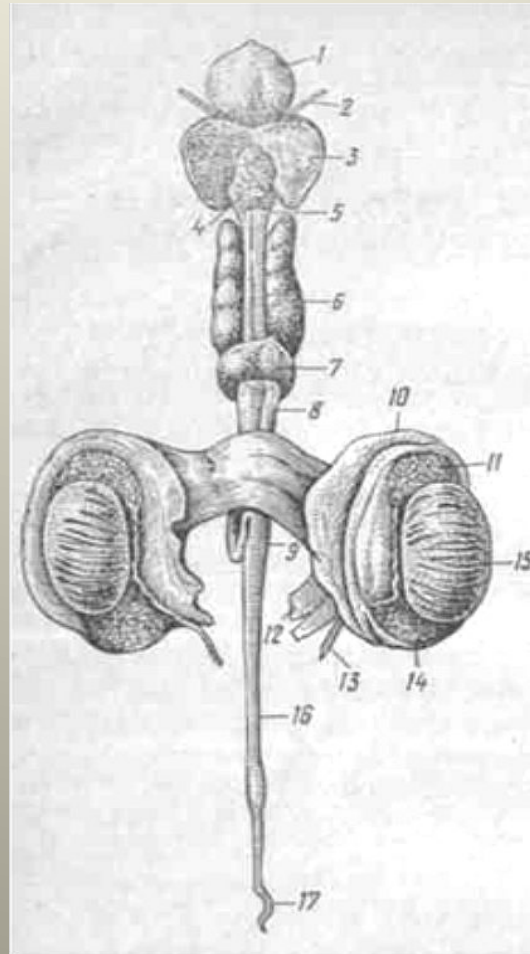
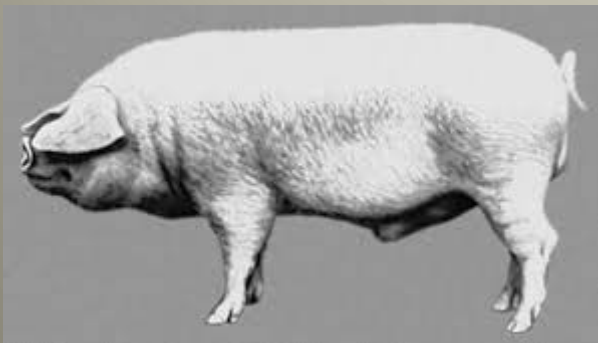

Рис. 8. Половые органы хряка (схема):

1—мочевой пузырь; 2—семяпровод; 3—пузырьковидные железы; 4—предстательная железа (тело); 5—мочепополовой канал; 6—луковичные железы; 7—луковично-пещеристый мускул; 8—мускул, витягуючий половой член; 9—S-образный изгиб полового члена; 10—общая влагалищная оболочка; 11—хвост придатка; 12—мускул-подниматель семеника; 13—семяпровод; 14—головка придатка; 15—семеник; 16—половой член; 17—кончик полового члена.

- **Міхурцеві** (gl. vesicularis) – (3) парні залози, які виробляють густий клеєподібний секрет **для живлення сперміїв**. Розташовується дорсально від сечового міхура, протоки відкриваються разом з сім'япроводами на початку сечостатевого каналу
- **Передміхурова** (prostata) – (4) непарна залоза, яка виробляє секрет, **що підтримує рухливу активність сперміїв**. Розташовується біля шийки сечового міхура, проток відкриваються у сечостатевий канал. Добре розвинена у бугая, кнура і жеребця
- **Цибулино-сечівникові** (gl. bulbourethralis) – (6) парні залози, секрет яких **розріджує сперму, захищає спермії від залишків сечі в сечостатевому каналі**. Розташовані в кінці тазової частини сечостатевого каналу. Добре розвинені у кнура і жеребця (довжина у кнура до 15 см).

Самці різних видів с.-г. тварин

Лекція № 3

Тема: Фізіологічні основи використання племінних плідників

1. Статева і фізіологічна зрілість плідників
2. Статеві рефлекси плідників; статевий акт, його видові особливості
3. Гальмування статевих рефлексів, порушення статевої функції у плідників і способи боротьби з ним
4. Типи нервової діяльності і особливості використання плідників різних типів.

Рекомендована література

- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.-255с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

1. Ознаки статевої зрілості

- статеві органи досягають повного розвитку
- в сім'яниках дозрівають статеві клітини
- формується статева поведінка тварин (статеві рефлекси)
- в ендокринній тканині гонад починається вироблення статевих гормонів (тестостерон).

Вік статевної зрілості

- у бугайців — 8—9 місяців
- у баранців — 5 місяців,
- у кнурців уже в 4-місячному віці.

***Прояв статевих рефлексів спостерігається у ще більш ранньому віці.

Вік першого парування (фіз. зрілості)

- жеребчиків ваговозних порід слід спаровувати в перший раз у 2—3-річному віці, рисистих і верхових порід — у 3—4 роки
- молодих бугаїв симентальської, чорно-рябої, шортгорнської порід— 12— 13 місяців, червоної степової і білоголової української — 13—14 місяців
- баранів скороспілих (м'ясних) порід— 12—13 місяців, пізньоспілих порід (мериносів) — 13—15 місяців
- кнурців пускають до парування у віці 10—12 місяців при досягненні ними живої ваги 150—180 кг.

***Протягом перших 6—12 місяців після початку парування молодих самців слід використовувати помірно, у два-три рази рідше, ніж дорослих тварин.

2. Безумовні статеві рефлекси

- рефлекс зближення самців і самок, або статевий потяг
- обіймальний рефлекс
- рефлекс ерекції
- парувальний рефлекс
- рефлекс еякуляції.

Статевий акт

послідовна
реалізація
безумовних і
супровідних
умовних статевих
рефлексів, що
відбуваються під
час спаровування
самців і самок.

Штучне осіменіння кобили

3. Причини гальмування статевих рефлексів

- неправильна підготовка штучної вагіни
- невміле взяття сперми від плідників.

Види гальмування статевих рефлексів

- гальмування негативної індукції
- позамежне гальмування
- сонливий гальмівний стан
- *диференціувальне гальмування*
- *загальне гальмування*
- *гальмування запізненого рефлексу .*

Порушення статевої функції

- онанізм
- аспермія
- олігоспермія
- некроспермія
- тератоспермія.

4. Основні типи нервової діяльності (за І.П. Павловим) - 4

- сильний зрівноважений, жвавий
- сильний зрівноважений, спокійний
- сильний незрівноважений (нестримний)
- слабкий.

Класифікація типів конституції по типах нервової діяльності (за І.П. Павловим) :

**І.П. Павлов
(1849-1936)**

І.П.Павлов виділив 4 типи нервової діяльності:

- сильний-врівноважений-швидкий;**
- сильний-врівноважений-повільний;**
- сильний-неврівноважений-нестриманий;**
- слабкий тип.**

Типы ВНД за И.П. Павловым

Примечание. Типологическая классификация Гипократа: сангвиник, флегматик, холерик, меланхолик.

Дякую за увагу

Лекція № 4

Тема: Фізіологічні основи і технологія одержання сперми у плідників тварин

1. Методи одержання сперми у плідників, їх переваги і недоліки
2. Фізіологічні основи і практика одержання сперми за допомогою штучної вагіни
3. Будова, підготовка і правила користування вагіною при одержанні сперми

Рекомендована література

- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.-255с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

1. **Методи одержання сперми**

- **Хірургічні методи** - одержанні сперміїв із придатків сім'яників після смерті або кастрації самця
- **Піхвові методи** - одержання еякуляту із піхви самки після статевого акту з плідником за допомогою губки, спеціальної ложки або піхвового дзеркала
- **Уретральні** - методи мастурбації, спермозбирача, масажу ампул спермопроводів, фістульний, електроеякуляції та штучної вагіни.

Метод **штучної** **вагіни**

є основним при одержанні сперми від самців багатьох видів тварин. Вказаний метод найбільш простий і найкраще відповідає вимогам сучасної технології штучного осіменіння, тому знайшов широке розповсюдження в усьому світі.

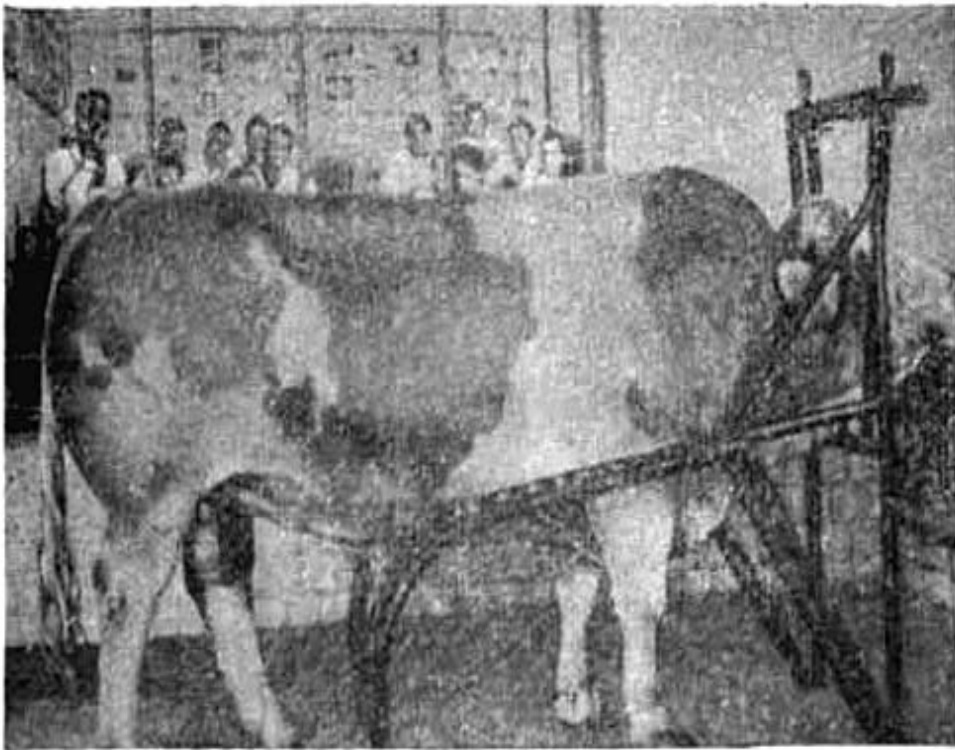
Найбільш вдалий тип штучної вагіни був розроблений **в 1931 році в Росії колективом авторів (М. І.Родін, Н. А.Комісаров, В. І.Ліпатов, Н. І.Комаров, Н. А.Кузнецова та ін.)**, що дозволило вирішити технологічну задачу отримання сперми від плідників. У зарубіжній літературі метод штучної вагіни часто називають російським методом.

2. Техніка штучного осіменіння складається з *5-ти основних елементів*:

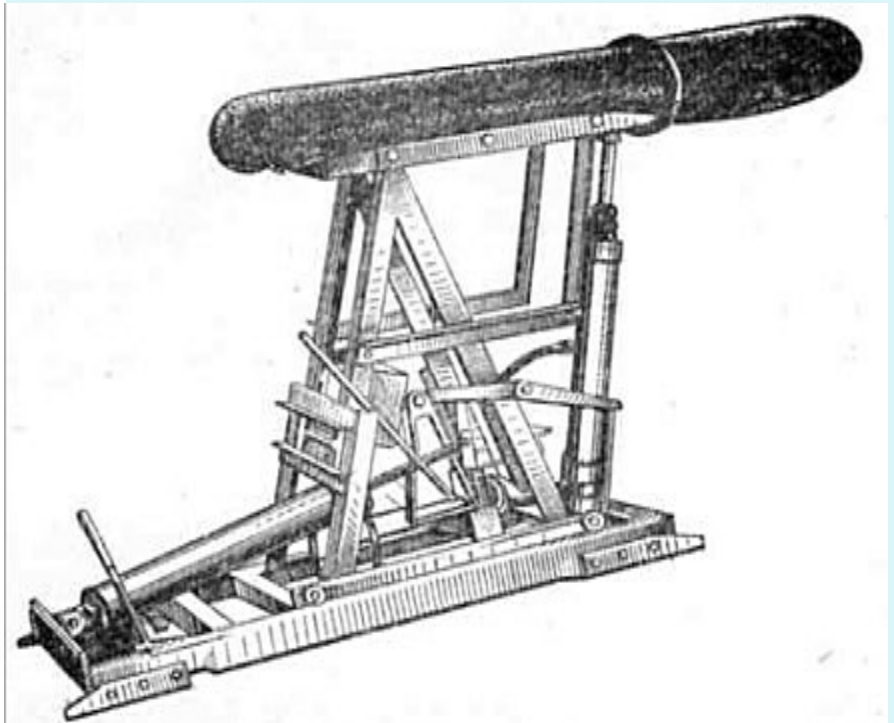
- **взяття сперми від плідника**
- **оцінка сперми**
- **розведення її**
- **зберігання**
- **власне осіменіння, тобто введення сперми у статеві шляхи самки.**

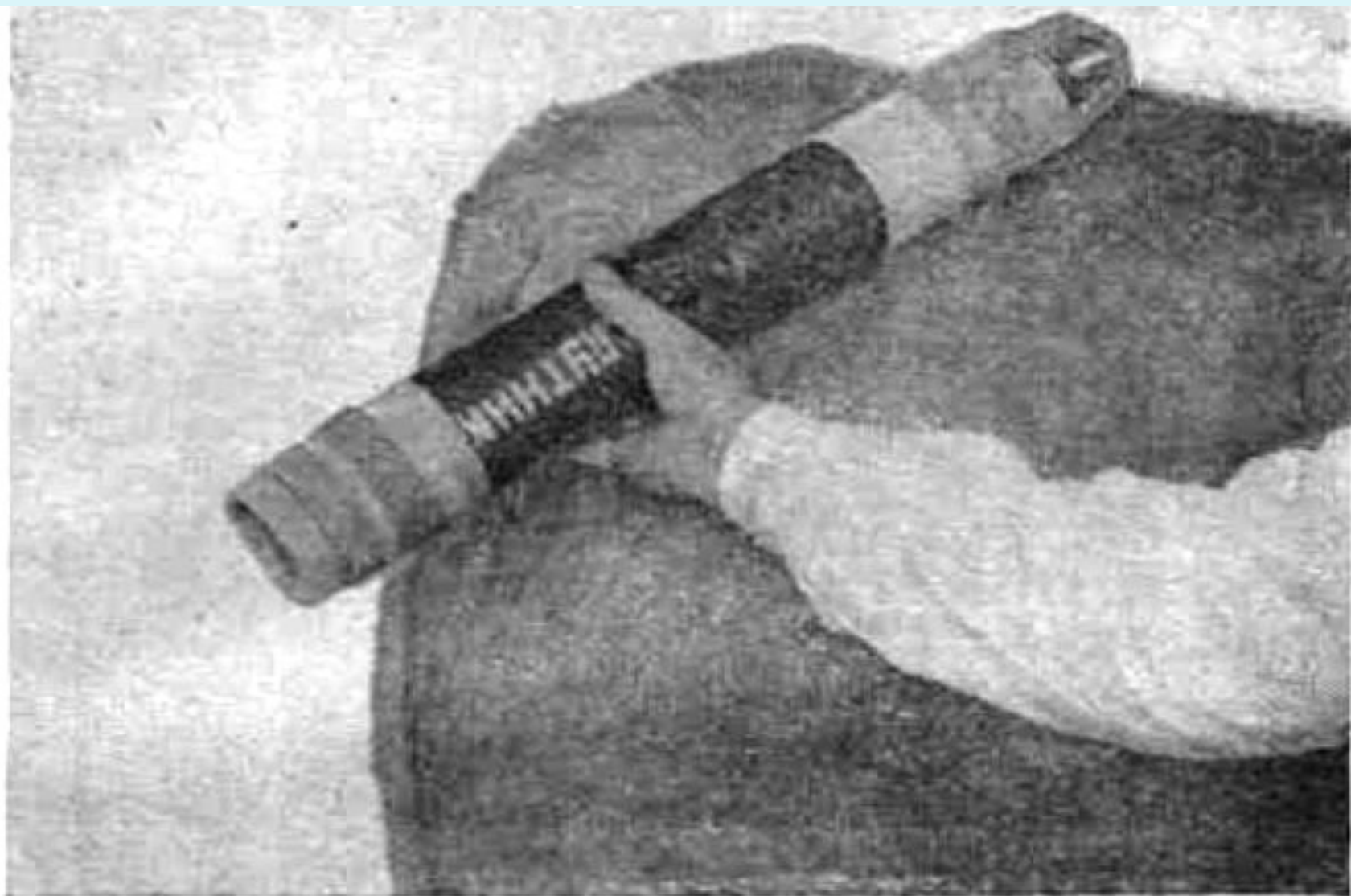
Взяття сперми у бугая

Мал. 24. Бугай-плідник, поставлений в парувальний станок.

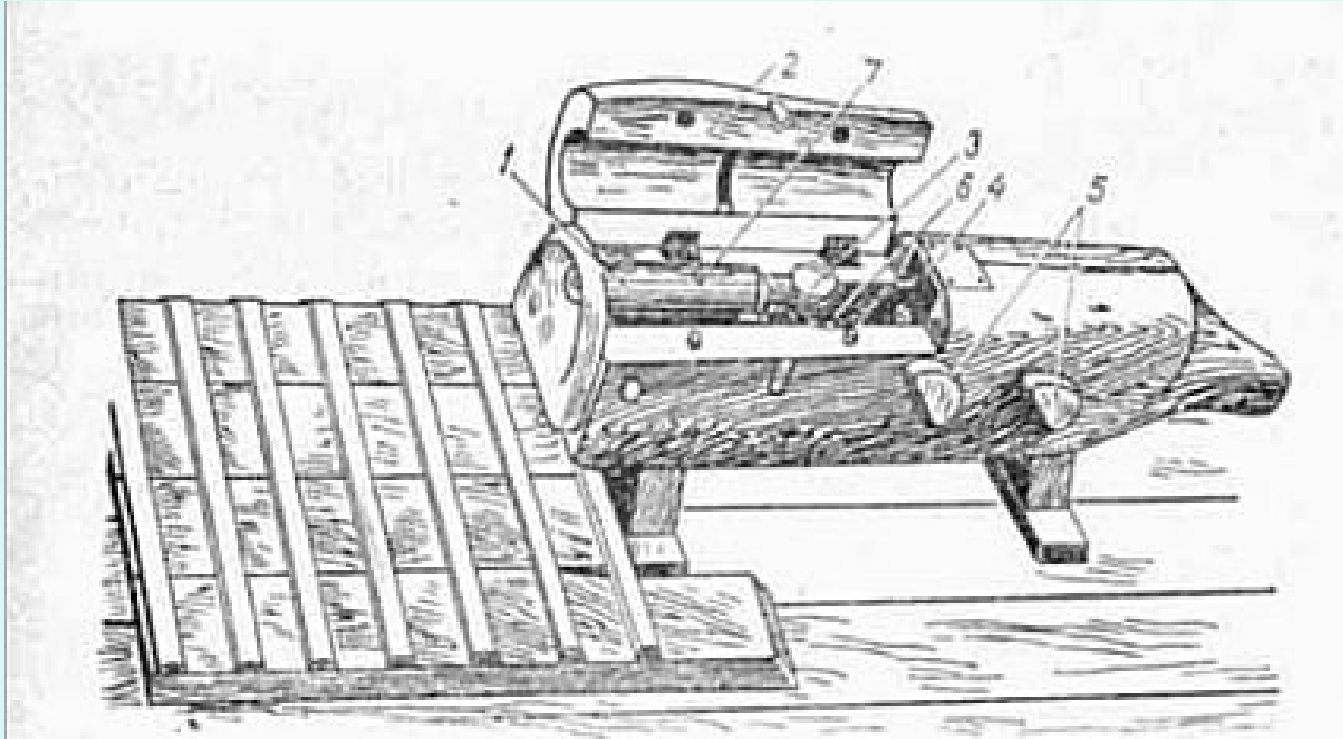

Мал. 25. Механічне чучело для взяття сперми від бугаїв.

Мал. 27. Положення штучної вагіни при взятті сперми від

Взяття сперми у кнура

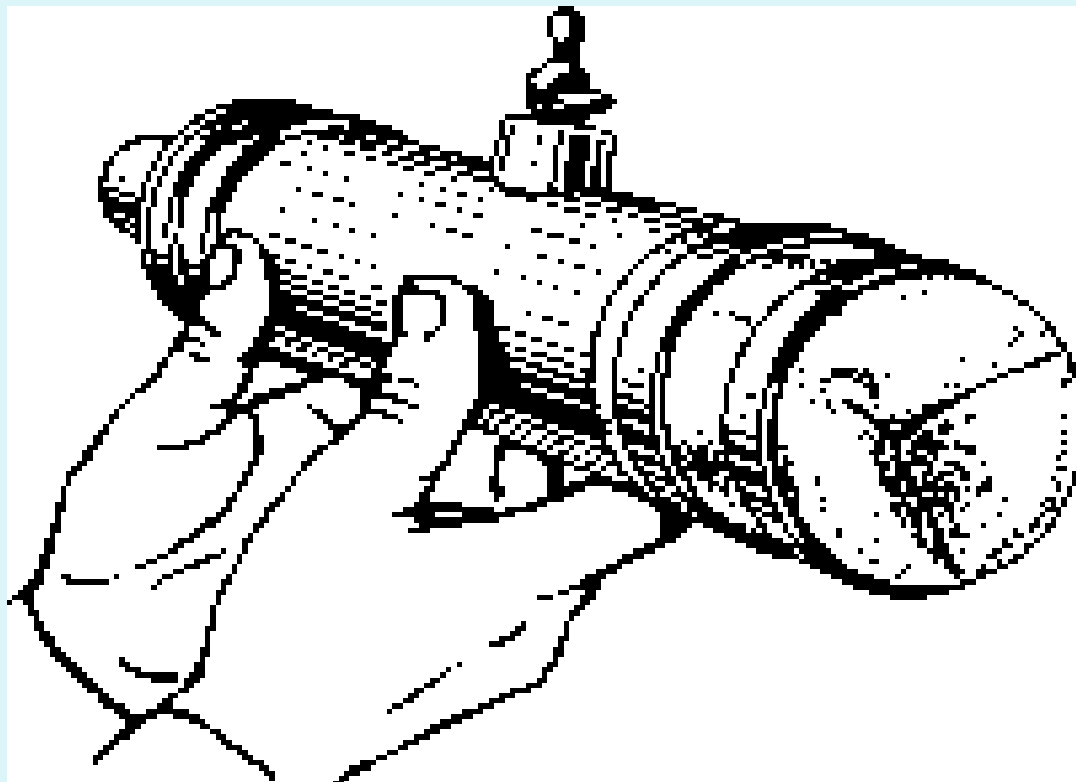
Мпл. 26. Дерев'яне чучело для кнура:

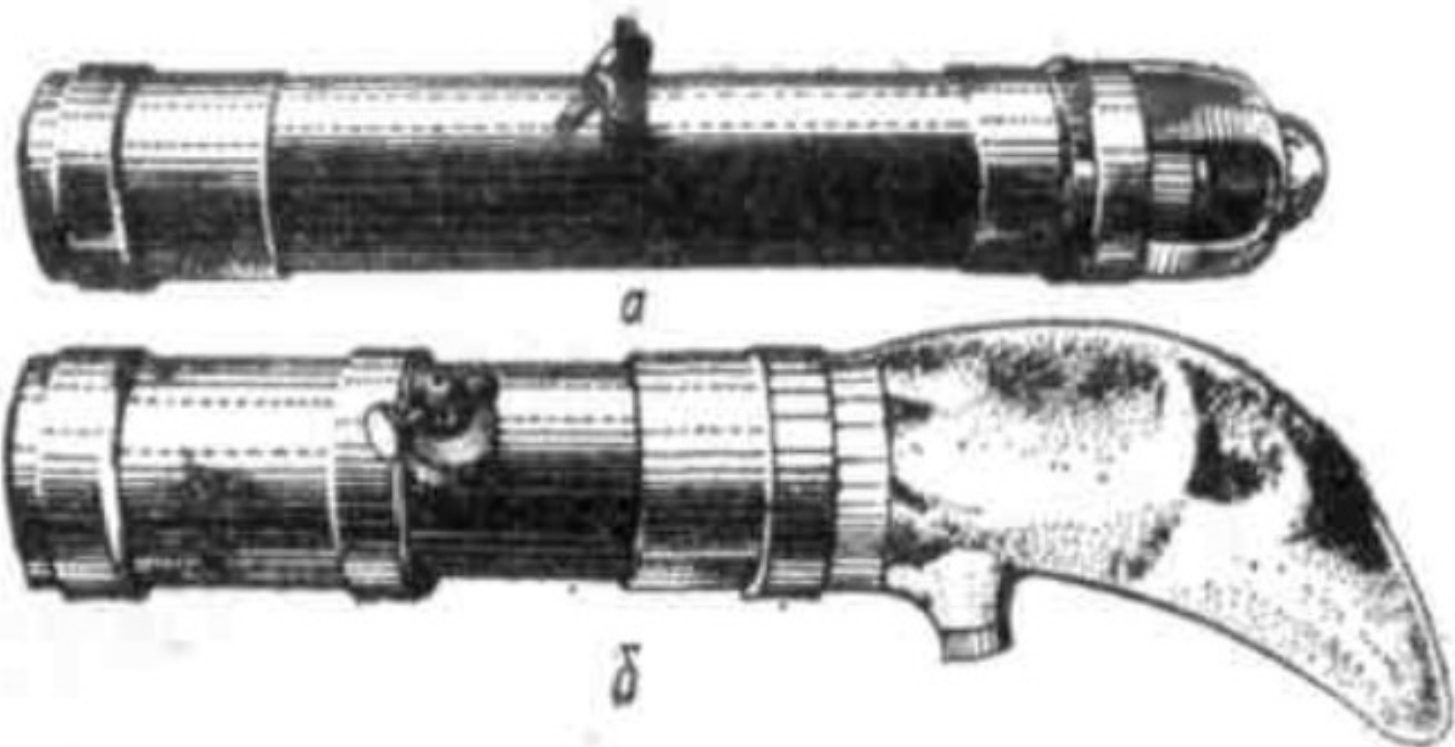
1 — штучна вагіна; 2 — відкидна електрика; 3 — сім'яприймач; 4 — електророзетка для вмкання підігріву вагіни; 5 — упори для передніх ніг кнура; 6 — електрощнуур; 7 — термометр на корпусі вагіни.

3. Штучна вагіна (штучна піхва)

простий прилад, в якому можна відтворювати основні умови, необхідні для нормального прояву рефлексу еякуляції: відповідну температуру, тиск і стикання статевого члена з гладкою, слизькою поверхнею.

Штучна вагіна для бика

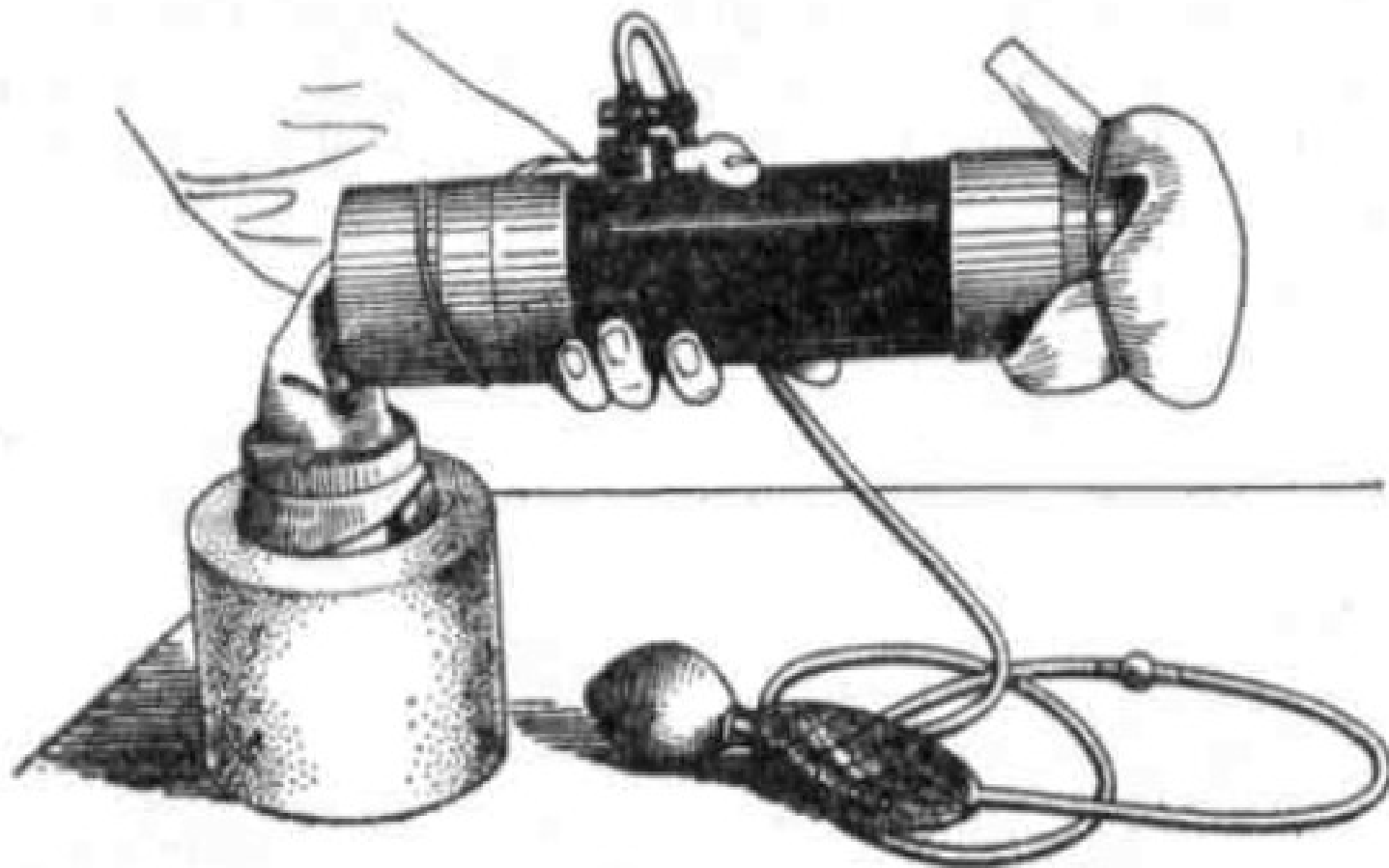

Мал. 15. Штучна вагіна для взяття сперми від бугаїв:
а — із скляним спермоприймачем; б — із спермоприймачем з поліетиленової плівки.

Мал. 19. Сім'яприймач для кнура:
1 — ковпак; 2 — фільтр; 3 — стакан; 4 —
гумова сполучна муфта.

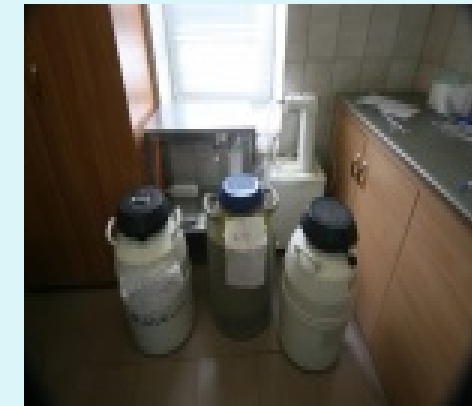

Мал. 16. Гумова штучна вагіна для кнура у зборі (отвір закрито поролоною накладкою).

Вагіна штучна для коней «Гановер»

Кінний завод у Жашкові

Лекція № 5

Тема: **Оцінка якості сперми плідників**

1. Загальні відомості про сперму і її хімічний склад
2. Спермії – їх будова, хімічний склад, швидкість і види руху
3. Енергетичні процеси у сперміях
4. Дія на спермії умов зовнішнього середовища.

Рекомендована література

- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.-255с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

1. Сперма або сім'я

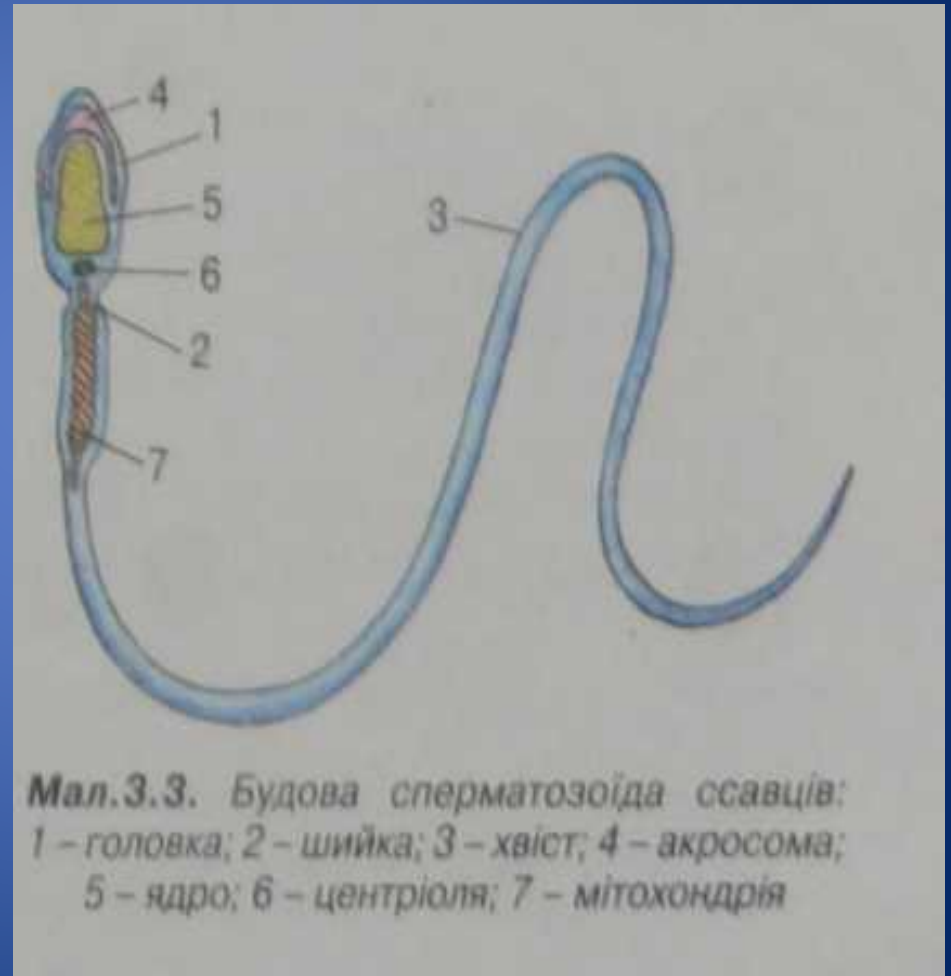
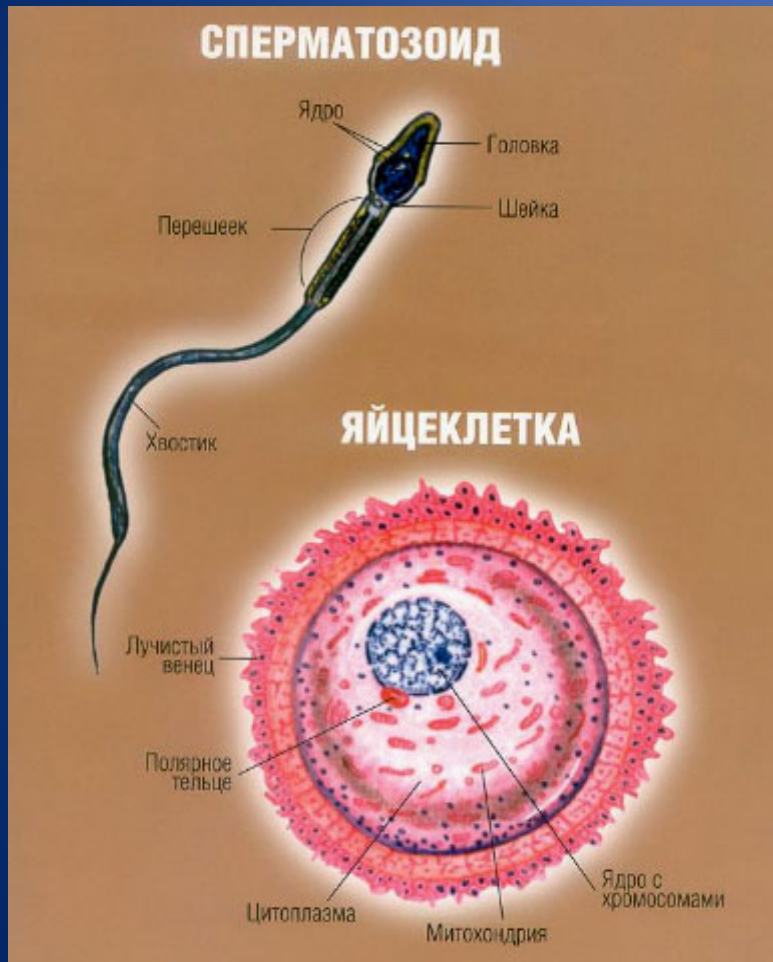
продукт діяльності кількох статевих залоз, складається з чоловічих статевих клітин – *сперміїв або сперматозоїдів*, *рідини придатка сім'яника*, *секретів придаткових статевих залоз* (міхурцеподібних, передміхурової, цибулиноносечівникових).

- В спермі рідка частина - *плазма*, інша - *спермії*
- Співвідношення між об'ємом плазми і загальним об'ємом сперміїв різне у різних видів тварин
- За М.П.Шергіним, спермії в еякуляті барана становлять 30% всього об'єму сперми, у бугая 10 – 14 %, у кнура – до 7% і в жеребця – близько 3% у середньому. Решта об'єму припадає на плазму сперми.

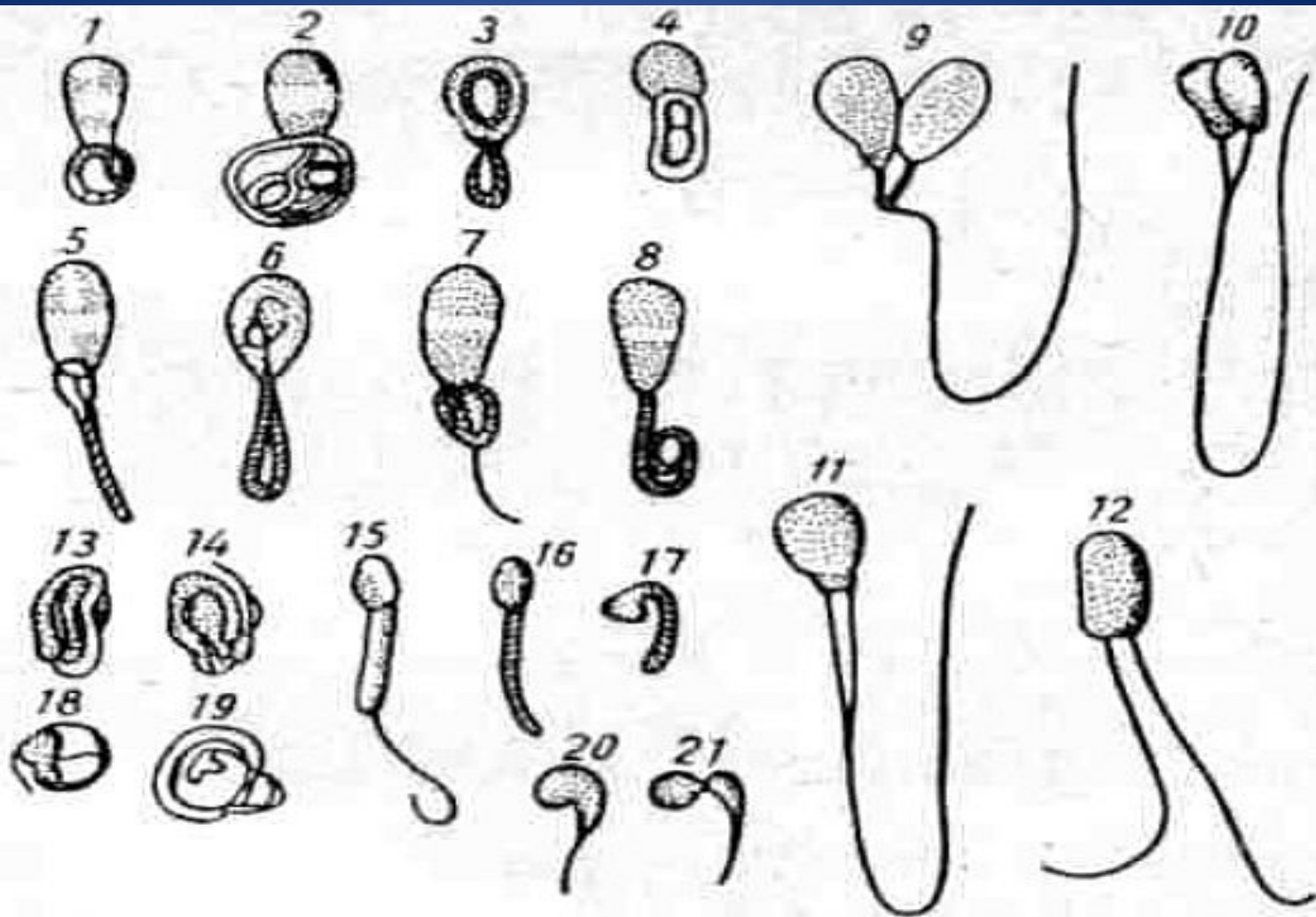
Хімічний склад сперми

- Від 85 – 98% сперми за вагою становить **вода**.
- Сперма всіх видів тварин багата на **білки**. Так, наприклад, тільки плазма сперми бугая містить понад 5% різних білків (альфа – глобулінів, бета – глобулінів, гамма – глобулінів, альбумінів).
- У спермі барана і бугая міститься значна кількість **цукру** - **фруктози** до 700 – 900 мг %. У спермі є також незначна кількість **глюкози, галактози, арабінози** та інших цукрів. У спермі жеребця фруктоза трапляється лише у вигляді слідів.
- Рідка частина сперми відносно багата на **солі**.
- У спермі містяться різні **ферменти**.

2. Будова сперматозоїда

Мал. 44. Патологічні форми сперміїв:

1 — 8 — деформації хвоста; 9 і 10 — двоголові спермії; 11 і 12 — двохвостові спермії; 13 — 21 — інші патологічні форми сперміїв.

Хімічний склад сперміїв

- За даними Шергіна, спермії барана містять близько 25% сухої речовини, яка в основному складається з білків
- Серед амінокислот білків перше місце належить аргініну (до 20% сухої речовини сперміїв)
- Серед інших амінокислот, що входять до складу сперміїв, найважливіші лізин, лейцин, цистин і глютамонова кислота
- Значна кількість амінокислоти цистину, що містить сірку, входить до складу оболонки сперміїв.

Рух сперміїв : прямолінійно – поступальний

• ***Швидкість руху*** сперміїв великою мірою залежить від температури навколишнього середовища і змінюється від нуля (при $+5^{\circ}\text{C}$ і нижче) до 5 – 10 мм (при $38 - 40^{\circ}\text{C}$) за хвилину.

• Сперміям властивий ***реотаксис*** – здатність рухатися проти току рідини і ***тигмотаксис*** – занурюватися в рідину.

• З зустрічній течії рідини швидкість сперміїв збільшується у 2 – 2,5 рази. Повільна течія слизу матки орієнтує рух сперміїв у напрямі від піхви до яєчників. Для прояву реотаксису потрібно, щоб спермій стикався з нерухомим предметом наприклад із стінками статевих шляхів.

Енергетичні процеси в сперміях

- Джерелом енергії для сперміїв є два біохімічні процеси: *дихання і фруктоліз*.
- Третій процес – *розпад аденозинтрифосфату* – відіграє допоміжну роль, сприяючи передачі набутої внаслідок дихання або фруктолізу енергії на руховий апарат спермія.

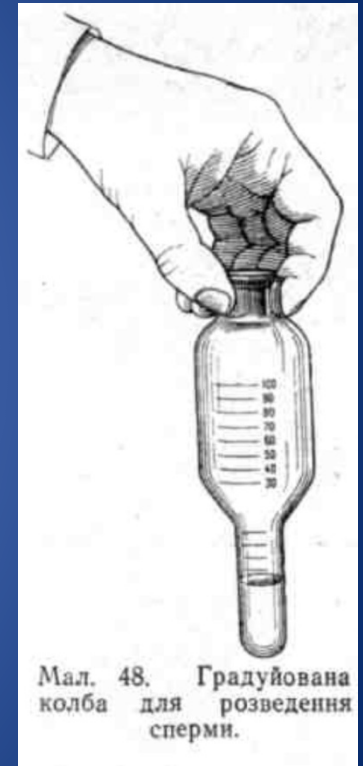
Дія на спермії умов зовнішнього середовища

- **Температура** (підвищення до 40° С помітно активізує спермії, але при цьому різко скорочується термін їх життя)
- **Осмотичний тиск** (7,6 - 9,0 атм.) (спермії в середовищі з меншим осмотичним тиском, набухають, підвищеним осмотичним тиском - зморщуються; в тому і іншому випадках швидко настає їх загибель)
- **pH середовища:** сперма бика і барана має нейтральну або близьку до нейтральної (pH 6,7-7,0) реакцію, кнура і жеребця слаболужну (pH 7,2-7,6)

•**Хімічні речовини** (отруйні ртуть, свинець, шкідливі окиси цинку, алюмінію, заліза, міді, срібла; пари лізолу, креоліну, скипидару, формаліну, нашатирний спирт, ефір, йодоформ, ксероформ згубно діють навіть на відстані; надзвичайно сильно діють миючі засоби, неорганічні кислоти (сірчана, соляна, азотна), ряд органічних кислот (оцтова, молочна, масляна), окислювачі (йод, хлор, калію перманганат, перекис водню).

•**Світло** (прямі сонячні промені вбивають їх за 20-40 хв., несприятливе і сильне електричне світло).

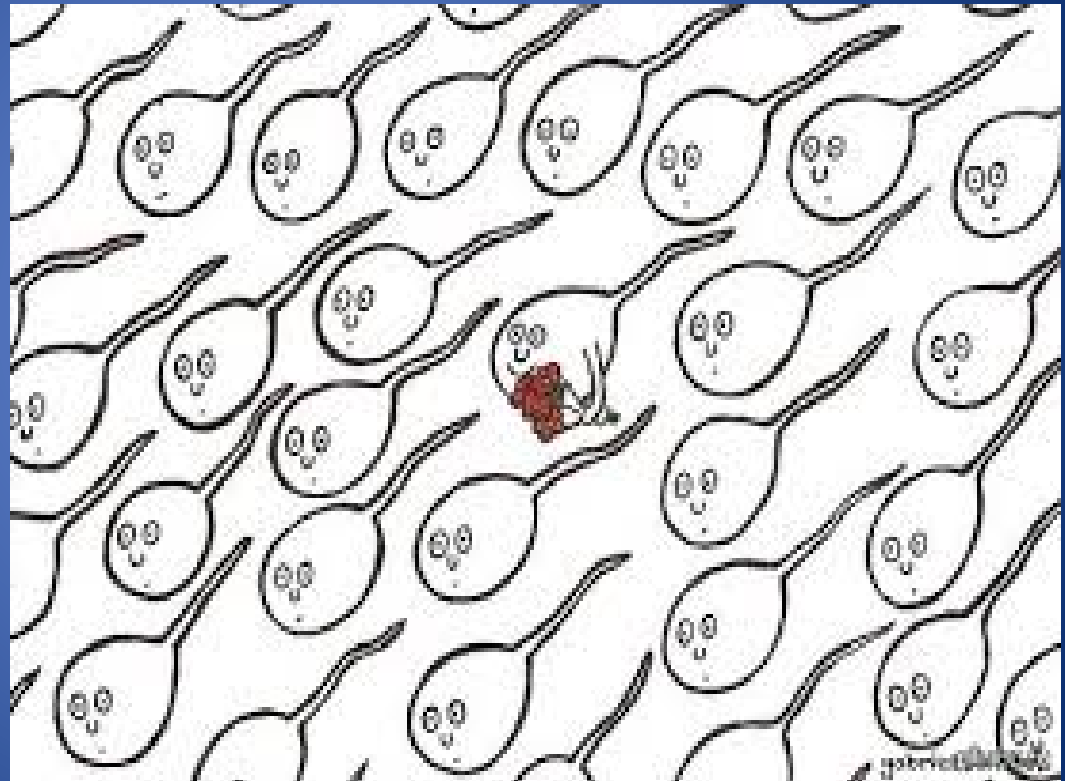
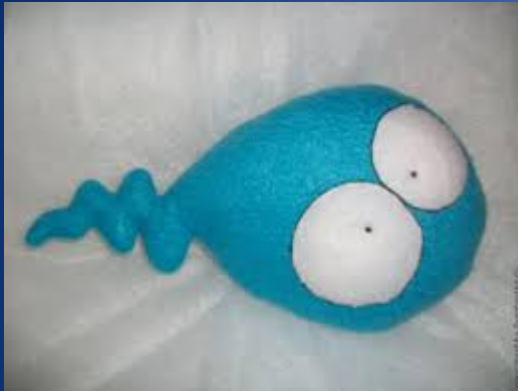

Оцінка якості свіжеполученної сперми

Производитель	Макроскопическая оценка			
	цвет	запах	консистенция	объем эякулята, мл
Баран	Белая с желтоватым оттенком	Без запаха или с запахом жира-пота	Сметанообразная	1-3
Бык	Белая или желтоватая	Без запаха или с запахом парного молока	Сливкообразная	3-10
Хряк	Молочно-белая с сероватым оттенком	Без запаха	Водянистая	100-1000
Жеребец	Серовато-белая	Без запаха	Водянистая	30-200

Дякую за увагу

Лекція № 6

Тема: Теорія і практика розбавлення сперми плідників

1. Значення розбавлення сперми.
Вимоги до розріджувачів
2. Санітарно-гігієнічні правила і техніка приготування розріджувачів
3. Основні середовища для сперми плідників і ступінь розбавлення її.

Рекомендована література

- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.-255с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

Логотип ферми.
Сім'я після
отримання
заморожують і
продають в 52
країни світу

Центр штучного
осіменіння в
Австрії.
Загон для биків -
плідників

Понад 70 років тому проф. І. І. Іванов встановив, що спермії здатні жити не тільки у природному середовищі—секретах додаткових статевих залоз, а й у штучно виготовлених середовищах — розріджувачах

Багаторічна практика штучного осіменіння показала, що в добре підібраних розріджувачах спермії живуть довше, ніж у природному середовищі. Це пояснюється кількома причинами.

- По-перше, плазма сперми, яка складається з секретів придатків сім'яників та додаткових статевих залоз, не є ідеальним середовищем для тривалого зберігання сперміїв поза організмом
- По-друге, у густій спермі барана і бугая при її зберіганні нагромаджується молочна кислота, яка шкідливо діє на спермії, а у великих концентраціях вбиває їх.

При розведенні сперми досягають мети:

- Збільшення об'єму еякуляту
- Створення оптимальних умов для сперміїв
- Підвищення стійкості сперміїв до швидкого охолодження і заморожування
- Пригнічення розвитку бактеріальної флори у спермі
- У деяких випадках потрібно змінити консистенцію сперми, зробивши її драглистою.

Загальні вимоги до розріджувачів

- розріджувач повинен бути ізотонічним
- щоб речовини, які входять до складу розріджувачів, не діяли шкідливо на сперміїв
- склад розріджувача повинен відповідати характерним особливостям сперми даного виду тварин
- для розріджувача використовувати жовтки з яскраво-оранжевим забарвленням — це сприяє кращому зберіганню сперміїв.

2. Санітарно-гігієнічні правила приготування розріджувачів

- Скляна посудина і термометри для вимірювання температури розріджувача повинні бути абсолютно чистими і заздалегідь простерилізованими
  - Посудини з спермою і розріджувачем закривають кришками або марлевими серветками
- Розріджувач слід виготовляти безпосередньо перед взяттям і розведенням сперми
- Температура розріджувача в момент розведення повинна дорівнювати температурі самої сперми
- При розведенні слід приливати розріджувач до сперми, а не навпаки.

Техніка виготовлення розріджувачів

- глюкозу, цитрат натрію та інші порошкоподібні реактиви відважують на аналітичній або аптечній (роговій) вазі
- на 1 л глюкозо-цитратно-жовткового розріджувача треба вносити 750—1000 тис. Од пеніциліну
- якщо до розріджувача вводять стрептоцид нагрівають банку з розчином на водяній бані при температурі 90°C , потім охолоджують до $30\text{—}35^{\circ}\text{C}$ і виливають його в банку, де містяться наважки з іншими реактивами й антибіотиками

- свіжі курячі яйця (від здорових курей), що застосовуються для взяття жовтка, слід обтерти тампоном, змоченим 96°-ним спиртом-ректифікатом

- проколюють оболонку жовтка стерильним скальпелем і зливають рідкий жовток (без оболонки) у стерильну мензурку

- банку або колбу з виготовленим розріджувачем закривають кришкою або пробкою і ставлять у посудину з теплою водою (30—35° для сперми бугая, жеребця і кнура і 25—30° для сперми барана).

3. Розріджувачі сперми

1. Глюкоза
2. Цитрат натрію
3. Інші порошкоподібні реактиви (в т.ч. антибіотик – пеніцилін, стрептоцид).

Біоконтроль розріджувачів

Розріджувач необхідно перевірити біологічним способом на переживаність у ньому сперміїв

Отримують послідовний ряд розріджень сперми у 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256, 512 і 1024 рази. Пробірки щільно закривають гумовими пробками і зберігають при температурах від 0 до 5° (сперму кнура при 10°). Один раз на добу беруть з кожної пробірки краплю (попередньо перемішавши вміст пробірки) і визначають під мікроскопом у термостаті з температурою 39—40° активність сперміїв.

Фарбування сперми

При перевезенні флакони зі спермою окремих плідників можуть бути випадково переплутані внаслідок втрати етикеток або стирання написів. Щоб запобігти таким випадкам, Стрелков і Родін рекомендують додавати до сперми *харчові синтетичні барвники*: індиго (синя), амарант (червона), тартразин і нафтоль-гельб (обидві жовті).

Розчиняють 0,1 г фарби у 3% розчині тризаміщеного цитрату натрію; 0,1 — 0,3 мл цього розчину додають до 100 мл розріджувача. *Кожен колір означає певну породу або лінію плідників, про що станція заздалегідь повідомляє працівників пунктів штучного осіменіння.*

Ступінь розведення сперми

- Сперму *баранів* розводять у 2—4 рази (відношення об'єму сперми до об'єму розріджувача від 1 : 1 до 1 : 3)
- Сперму *кнурів* розводять в 2—6 разів (від 1:1 до 1:5), а сперму *жеребців* — в 2—4 рази (від 1:1 до 1:3)

Сперму *бугаїв* розводять у 10-40 разів (від 1:9 до 1:39), а в деяких випадках застосовують і більші ступені розведення.

Лекція № 7

Тема: Зберігання і транспортування сперми плідників

1. Основні принципи і практичне значення зберігання сперми
2. Техніка короткочасного зберігання розбавленої сперми
3. Теоретичні основи заморожування сперми і тривале зберігання її
4. Заморожування сперми у формі не облицьованих гранул
5. Заморожування сперми в облицьованих гранулах
6. Заморожування сперми в капілярах з полімерних матеріалів
7. Обладнання для заморожування, зберігання і транспортування сперми.

Рекомендована література

- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.-255с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

1. Ефективність роботи станцій штучного осіменіння великою мірою залежить від застосовуваних ними способів зберігання сперми

- Тривалість життя сперміїв залежить від двох факторів: від величини їхніх життєвих ресурсів і від швидкості витрачання їх
- Напрошується природний висновок: *щоб подовжити життя сперміїв, потрібні дві основні умови: а) з допомогою доброї годівлі і належного утримання плідників підвищити життєстійкість сперміїв і б) якимось способом сповільнити, загальмувати їхній обмін речовин з навколишнім середовищем.*

З метою гальмування обмінних процесів у спермі з метою введення сперміїв у своєрідний анабіотичний стан проводять:

- *насичення сперми двоокисом вуглецю*
- *застосування хелатону (трилону Б)*
- *зниження температури на кожних десять градусів, що сповільнює обмін речовин у два-три рази і життя сперміїв значно подовжується.*

2. Способи зберігання сперми

- короткочасне зберігання розведеної сперми бугая, барана і жеребця при темп. від 2 до 4°
- зберігання сперми бугая, барана і кнура за допомогою інактивації сперміїв кислотами
- зберігання сперми кнура у глюкозо-хелато-цитратному середовищі
- тривале зберігання сперми бугая, замороженою при температурах сухого льоду і скраплених газів.

Короткочасне зберігання сперми при температурі танучого льоду (+2 +4°C)

- Сперму бугая або барана розріджують глюкозо-цитратно-жовтковим або молочно-жовтковим середовищем, перевіряють на рухливість і фасують в одноразові стерильні поліетиленові ампули чи пробірки об'ємом 1мл. або у флакони з під антибіотиків
- Залишають при кімнатній температурі (18–20°C) на 20–30хв., після чого їх обгортають шаром вати товщиною 1–2см і вкладають у поліетиленові мішечки, які поміщають у термос із танучим льодом або в холод. камеру для поступового охолодження до $t +2+4^{\circ}\text{C}$
- Для перевезення сперми використовують харчові або спеціальні термоси з льодом.

Зберігання сперми при $t +5+20^{\circ}\text{C}$

- В синтетичне середовище, з метою анабіозу сперміїв додають CO_2 , при цьому використовують спеціальний розріджувач, який після приготування підігрівають у теплій воді до $t 30-35^{\circ}\text{C}$ і розріджують сперму бугая у співвідношенні 1:10–1:40 залежно від її концентрації
- Розріджену сперму зразу ж розфасовують у скляні ампули і запаюють їх, потім поміщають у термос і зберігають при $t +18+20^{\circ}\text{C}$
- Для розрідження і зберігання сперми кнура при $t 16-20^{\circ}\text{C}$ протягом 3-х діб використовують синтетичні середовища ГХЦС та ГХЦ.

3. Теоретичні основи методу швидкого заморожування сперми

• Вітрифікація - склоподібне некристалічне затвердіння сперми, коли протоплазма застигає як єдине ціле, при цьому зберігається тонка структура протоплазми і ядра

• Для цього потрібно: охолоджувати дуже маленькі об'єми сперми (0,1—0,5мл), при заморожуванні великих об'ємів охолодження уповільнюється і в спермі вся вода перетворюється на кристалічний лід, використовувати рідкий азот, який має t кипіння -196°C .

Щоб запобігти девітрифікації (утворення кристалів) сперму, яка зберігається в рідкому азоті, слід оберігати від підвищення температури.

Для цього необхідно своєчасно доливати рідкий азот у посудини, де зберігається сперма, і якнайрідше витягати з них мішечки або каністри зі спермою.

У теперішній час досить досконало розроблено техніку заморожування сперми бугаїв і ведуться успішні досліді із заморожування сперми жеребців, баранів і кнурів.

4. Метод швидкого заморожування сперми бугая у формі не облицьованих гранул (два варіанти)

- заморожування на полімерних пластинах у парі рідкого азоту (1-ий варіант)
- заморожування на блоках сухого льоду (твердого двоокису вуглецю) (2-ий варіант). Застосування сухого льоду обходиться досить дорого, але воно має ту перевагу, що гранули не прилипають до сухого льоду, як це відбувається на фторопластових пластинах внаслідок електризації їх.

Для заморожування готують спеціальний розріджувач з гліцерином і жовтком курячого яйця.

Спеціальні розріджувачі для заморожування сперми бугая (для 1-ого та 2-ого варіантів)

Середовище № 1	Вода дистильована	100 мл
	Лактоза	11,5 г
	Жовток	20 мл
	Гліцерин	5 мл
	Пеніцилін	75—100 тис. ОД
	Стрептоміцин	75—100 тис. ОД
Середовище № 2	11% розчин лактози	63 мл
	Жовток	30 мл
	Гліцерин	7 мл

5. Заморожування сперми у вигляді облицьованих гранул

1. Сперму після взяття та оцінки розводять середовищем, до складу якого входять: вода дист.—100мл, лактоза —6г, глікокол—0,2г, цитрат натрію тризаміщ. 5-водний—1,7г, жовток—20мл, гліцерин—5мл, тетрациклін солянокисл. —5 тис. Од. В одній дозі (0,2 мл) розведеної сперми повинно міститися не менш як 50 млн. активних сперміїв.
2. Витримавши сперму при t 2—4° протягом 4—6год., нею заповнюють тонкостінну поліетиленову трубку, яку потім пропускають через спеціальний апарат, який розрізує трубку на окремі маленькі (по 0,2мл сперми) частини і одночасно герметизує кожну облицьовану гранулу. Гранули заморожують у парі рідкого азоту, для чого витримують їх на відстані 3—5см. від поверхні азоту протягом 3—4хв.
3. Для відтаювання гранули занурюють у теплу (38— 40°) воду.

6. Заморожування сперми в капілярах

- Цей спосіб з кожним роком набуває дедалі більшого поширення. У Франції він став основним способом зберігання сперми.
- Не потрібне додаткове розведення сперми після відтаювання. Трубочки застосовуються не тільки для зберігання сперми, а й для осіменіння корів.
- Сперма в трубочках захищена від бактеріального забруднення.

7. Обладнання для заморожування, зберігання і транспортування сперми

На пунктах штучного осіменіння сперму плідників зберігають у посудинах Дьюара СДС-50, СДС-20, “Харків-34 А” та ін. вмістимістю від 4 до 50 л; у них же і транспортують сперму.

Найчастіше застосовують для зберігання замороженої сперми посудини «Харків-30» місткістю 30 л, СД-20 (20 л), СД-50 (52л), АТ-4 (42л), АТ-6 (33л). Для внутрішньогосподарського транспортування сперми (наприклад, при осіменінні корів у літніх таборах) призначена посудина СД-5 на 5 л рідкого азоту.

Залежно від місткості посудини вміщують різну кількість ампул або гранул замороженої сперми. Так, наприклад, посудина «Харків-30» розрахована на зберігання 800 ампул або 8— 10тис. гранул. Сперма міститься в спеціальних металевих каністрах, підвішених на горловині посудини. Гранули зберігають у марлевих мішечках або у пласмасових стаканчиках.

Заморожування сперми зупинить час...

Лекція № 8

Тема: Анатомія і фізіологія статевих органів самок

1. Анатомо-гістологічна будова і видові особливості статевих органів самок с.-г. тварин та птахів
2. Нейрогуморальна регуляція відтворення у самок
3. Статева, господарська і повна зрілість самок; вік першого осіменіння та термін племінного використання самок різних видів
4. Статева циклічність у самок різних видів
5. Типи природного парування і методи штучного осіменіння с.-г. тварин

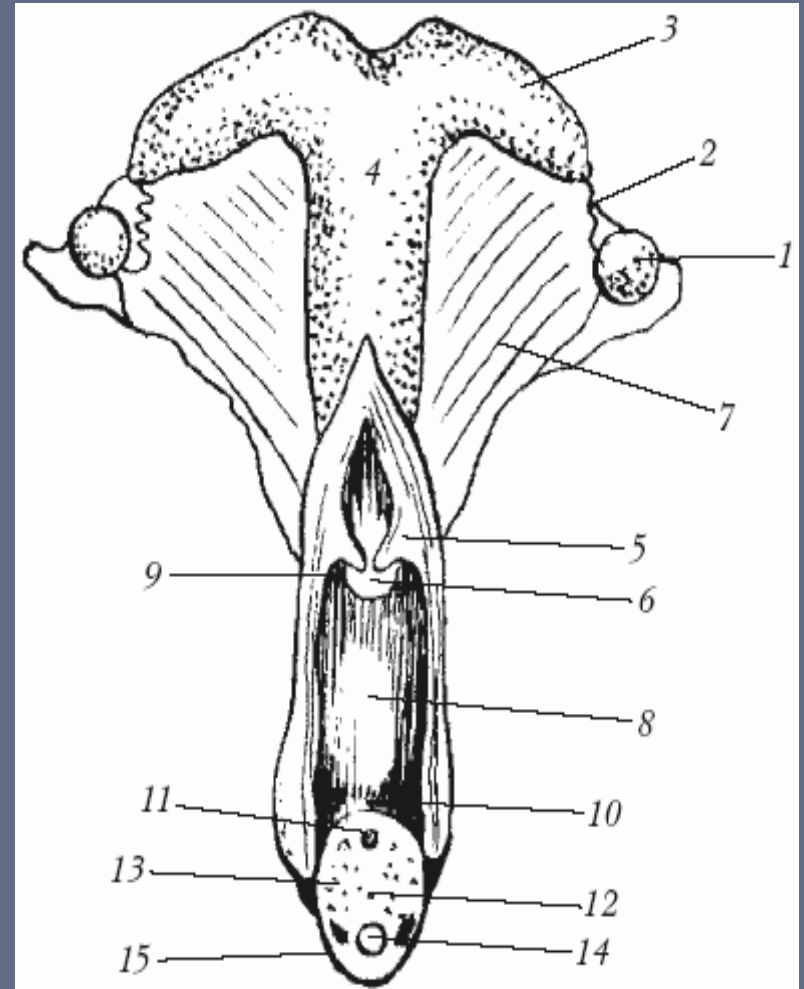

Рекомендована література

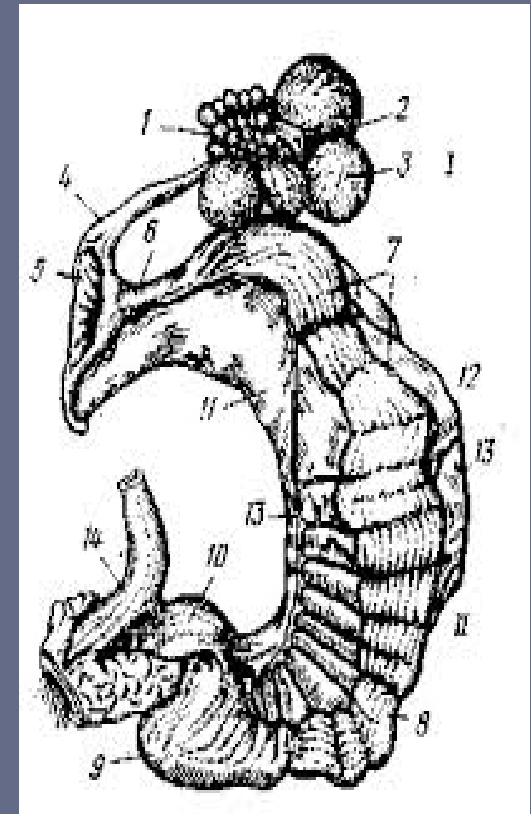
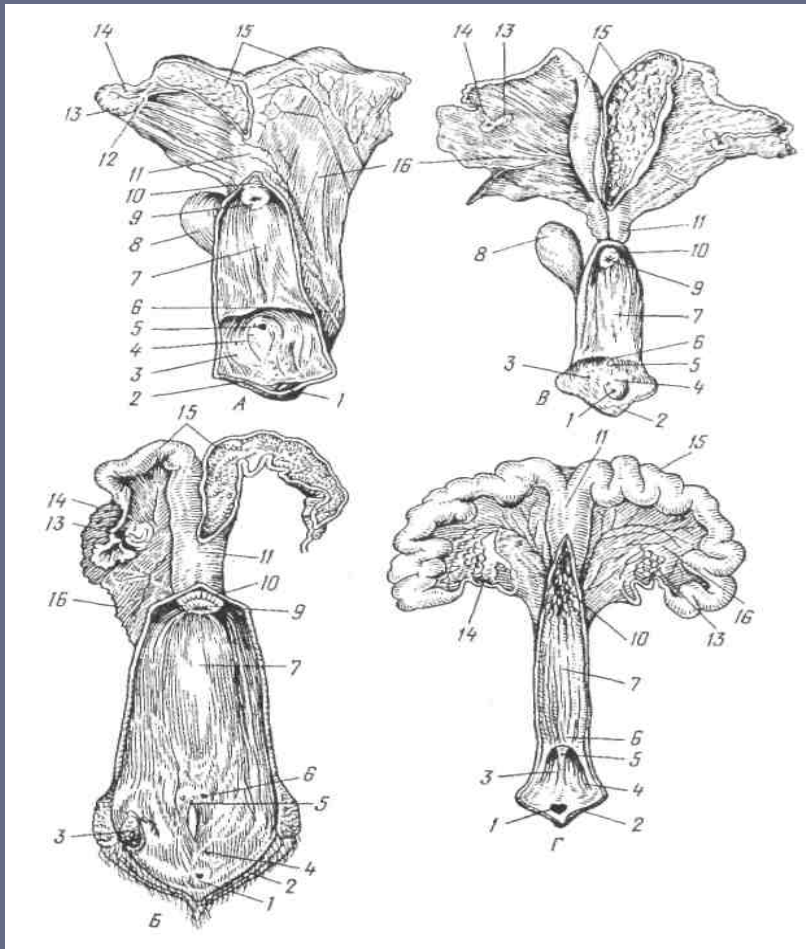
- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.-255 с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005. – 386 с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

1. Органи статевої системи самиці

- Яєчники (ovaria)
- Яйцепроводи (tuba uterina)
- Матка (metra, uterus)
- Піхва (vagina)
- Сечостатеве передвір'я
- Статеві губи , клітор

Видові особливості статевих органів самок с.-г. тварин та птахів

2. Нейрогуморальна регуляція відтворення у самок

спільний взаємопов'язаний вплив нервової системи і гуморальних факторів (біологічно активних речовин крові, лімфи, рідин) на тканини органів, фізіологічні процеси, що забезпечує нормальне функціонування організму в умовах зовнішнього середовища, яке постійно змінюється.

- **Статева домінанта**, яка зовні проявляється як статеве збудження самки викликається дією статевих гормонів яєчника, що регулюють формування фолікулів – ФСГ і викликають у ЦНС тимчасово пануюче вогнище збудження, що гальмує інші нервові центри, наприклад кормові, лактації. Овуляція гальмує прояв статевої домінанти, вироблення жовтим тілом прогестерону, який діє на нервові центри гіпоталамусу і формує **материнську домінанту** у ЦНС.

- Статева функція с.-г. тварин регулюється за типом *зворотної аферентації* – у системі, де одна частина є стимулятором, а інша реагує на стимуляцію. Причому частина, що стимулюється (орган-мішень) виробляє речовини, які в свою чергу здійснюють вплив на стимулюючу частину, тобто речовини, що виробляються частиною, що стимулюється, пригнічують дію стимулятора; наявність такої регуляції дозволяє підтримувати і організмі динамічну рівновагу.

3. Статева зрілість – це здатність тварин породжувати потомство

- — у кобил — 12-18 міс. (протягом їх другого літа);
- — у телиць — 6-9 міс .,
- — у свинок, овець і кіз — 5-8 міс. (при досягненні свинкою маси тіла більше 50 кг),
- — у собак — 6-8 міс.;
- — у кролиць і кішок — 4-5 міс.

Фізіологічна зрілість характеризується
завершенням формування організму і
досягненням твариною 70 % живої маси, властивої
дорослим тваринам даної породи і статі.
Тільки фізіологічно зрілих тварин можна
використовувати для відтворення.

- у корови — 3 р.;
- у телиці — 16-18 міс.;
- у овець і кіз — 12-18 міс.;
- у свині — 9-12 міс.;
- у собак і кішок — 10-12 міс.;
- у кролиць — 4-8 міс.

4. **Статевий цикл** — сукупність фізіологічних та морфологічних процесів в організмі статевозрілої самки, пов'язаних з розмноженням, які знаходяться під контролем нейрогуморальних механізмів регуляції і регулярно повторюються у сталому порядку протягом певного генетично закодowanego проміжку часу.

Учений із Кембриджа Уолтер Хіп в 1898р. описав
4 стадії статевого циклу:

1. **Передтічкова** (proestrus) - у корови 2 дні
2. **Тічка** (oestrus, oestrus) – у корови 1-2 дні
3. **Післятічкова** (metoestrus) — 3-4 дні
4. **Зрівноваження** (dioestrus s. anoestrus) —
у крові триває 14-15 днів.

А. П. Студенцов розрізняє 3 стадії статевого циклу: збудження, гальмування і зрівноваження.

5. Типи природного осіменіння

- До піхвового типу належить велика рогата худоба, вівці, кози, кролі,
- до маткового типу осіменіння - кобила, свиня, собака,
- *клоачний тип* - у с.-г. птахів.

За місцем введення сперми розрізняють такі методи штучного осіменіння:

- **вагінальний** - введення сперми у піхву
- **цервікальний** – у цервікальний канал, в залежності від техніки введення сперми відрізняють **візо-цервікальне** осіменіння шприцем - катером через піхвове дзеркало, **ректо-цервікальним** способом - з ректальною фіксацією шийки матки, **мано-цервікальним** - без піхвового дзеркала, вводячи у піхву руку в поліетиленовій рукавичці
- **матковий** – у порожнину матки
- **трубний** – у яйцепроводи, використовується для осіменіння птахів.

Дякую за увагу!

Лекція № 9

Тема : Ветеринарно-санітарні правила штучного осіменіння тварин

1. Санітарні вимоги до сперми племінних плідників під час їх використання
2. Ветеринарно-санітарні правила на племінних об'єднаннях, племпідприємствах і елеверах
3. Ветеринарно-санітарні правила на пунктах штучного осіменіння, в лабораторіях з племінної роботи та відтворення стада
4. Ветеринарно-санітарні правила в пологових відділеннях ферм.

Рекомендована література

- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.-255с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

1. Санітарні вимоги до сперми племінних плідників під час їх використання

- **Диспансеризація плідників** - щоквартально, обстежують тварин клінічно, проводять перевірку аналізів
- **Дослідження нерозбавленої сперми** для визначення кількості мікробних тіл і колі-титр (в вет. лабораторіях районних, зональних, обласних, республіканських. Плідників, у яких виявлено у 1мл сперми більше 5тис. мікробних тіл досліджують не менше 3-ох разів з інтервалом 3-10 днів, за цей час їх ізолюють, припиняють використовувати і лікують, часто вибраковуюють.

Шляхи потрапляння мікробів у сперму

- **ендогенний** – із організму плідників-бактеріоносіїв
- **екзогенний** – з навколишнього середовища під час одержання і у процесі технологічної обробки сперми

*** Використання для штучного осіменіння сперми, яка після розморожування містила біля 2 тис. мікробних тіл знижувала заплідненість на 40%, при повторному аж на 80% і так далі.

Бактеріоспермія і вірусоспермія

- у хворих плідників
- у плідників, що перехворіли інфекційними хворобами (лептоспірозом, туберкульозом, трихоманозом і т.д., що викликані були патогенними мікроорганізмами)
- при запаленнях статевих органів зі спермою виділяються умовно патогенні мікроорганізми – стафілококи, стрептококи, синьо гнійна і кишкова палички, гриби тощо.

Екзогенний шлях забруднення сперми – з поверхні тіла, з повітря, стінок брудного посуду, інструментів, приладів тощо.

- **Санітарні вимоги отримання сперми – асептика і антисептика при одержанні, обробці, заморожуванні, зберіганні і використанні сперми. На сьогодні при розбавленні сперми в середовище додають *спермосан – 8*, що пригнічує мікроорганізми в спермі.**
- **Ветеринарні обробки плідників проводять в амбулаторії після одержання від них сперми, перед одержанням сперми від плідників препуціальну порожнину санують ввечері (1 раз в 7 днів).**

Арнольд Шварценеггер в тваринному світі

Бельгійська худоба – “культуристи”

Умови утримання і вирощування биків

2. Племінні об'єднання, племпідприємства і елевери

- підприємства закритого типу, мають комплекс типових виробничих приміщень: вет. пункт, приміщення для тварин, вигульний двір, майдан для моціону, склад для фуражу, гноєсховище, ізолятор, карантинне відділення.

Територія поділяється на такі зони:

- **«А»** - виробнича зона суворої ізоляції, де знаходиться приміщення для плідників, манеж для одержання сперми, вигульний двір, майдан для моціону, лабораторно-технологічні приміщення зі спермо сховищем
  - **«Б»** - умовно закрита господарська зона, де знаходиться склад кормів, вет. ізолятор, приміщення для передачі сперми на транспортування до господарств
  - **«В»** - умовно відкрита зона, де є адміністративні приміщення, гараж, склад палива, котельня
  - **Карантинне відділення** розташовується більше 250 м від племпідприємства.
- *****Сполучення між зонами має бути через дезбар'єри, дезковрики.

3. Ветеринарно-санітарні правила на пунктах штучного осіменіння, в лабораторіях з племінної роботи та відтворення стада

- регулярна дезинфекція
- температура в межах +16-+20°C
- стороннім вхід у пункт заборонено
- при вході – дезкилимки, який щоденно заправляють 1-2%-им розчином їдкого натрію
- бажано застосовувати бактерицидне опромінення протягом 30хв. перед осіменінням.

Ветеринарно-санітарні правила роботи техніка штучного осіменіння

- підтримувати чистоту на пункті
- забезпечувати стерильність інструментів
- підтримувати чистоту рук
- спецодяг мити і дезинфікувати
- обробляти зовнішні статеві органи тварин перед осіменінням, використовуючи прокип'ячену воду з милом та витирання разовими серветками.

4. Ветеринарно-санітарні правила в пологових відділеннях ферм

- Розміри **пологового відділення** з профілакторієм становлять 10-12% тварино місць від загальної кількості корів і нетелів на фермі
- Складається з трьох секцій – дородової, родової і післяродової, а також має профілакторій-телятник, мийну, молочну, комору для концентрованих кормів, приміщення для інвентаря
- У розрахунку на 100 корів і нетелів дородова секція повинна мати 2-4 твариномість, родова – 2-4, а післяродова – 8 твариномість.

Принципова суть технології пологових відділень

- створення умов індивідуального догляду, годівлі і інших робіт з твариною, тоді як інші виробничі цехи прагнуть умови універсалізації робіт - виконання тих чи інших процесів одночасно з великими групами тварин
- забезпечує нормальні умови підготовки до отелення, оптимальні умови отелення, профілактику захворювання корів і новонароджених телят
- поміщають корів і нетелів за 10-15 днів до отелу, тільки здорових, особливо щодо заразних захворювань
- бокси, де проходять роди ретельно дезінфікують, до і після родів.

Після отелу коровам дають теплу підсолену воду (150-200г солі на відро води), збирають навколоплідні води здорових корів і випоюють їх після родів у кількості 3-5л

Профілактика післяродових ускладнень – облизування новонародженого, випоювання навколоплідних вод, молозива. Якщо послід не відділяється на протязі 8-12год. після отелу його відділяють оперативним способом, обов'язково через 48год.

Доять корів у пологовому відділенні 4-8 разів протягом дня.

Головний недолік сучасних пологових відділень з профілакторієм -

відсутність умов для проведення планових дезінфекцій приміщень, оскільки вони експлуатуються безперервно протягом всіх місяців року. У них не забезпечується принцип «пусто – зайнято, все зайнято – все пусто».

•Сучасне скотарство передбачає наявність цеху відтворення стада, основним складовим елементом якого є **пологове відділення**. Відсутність пологових відділень обумовлює отелення корів в антисанітарних умовах, що сприяє виникненню післяродових захворювань у корів, а новонароджені телята, які ще не висохли, знаходяться на протягах, що знижує їх природну резистентність.

•Перші 3-4 доби після отелення корови і телята дуже чутливі до різних інфекцій, тому при отеленні має бути чисто, тваринам забезпечують спокій, ізоляція одної від іншої в спеціальних боксах-станках.

Дякую за увагу!

Лекція № 10

Тема: Теоретичні передумови і технологія відтворення стад великої рогатої худоби

1. Фізіологія відтворної функції великої рогатої худоби
2. Способи штучного осіменіння корів і телиць
3. Заходи, які стимулюють відтворну функцію великої рогатої худоби.

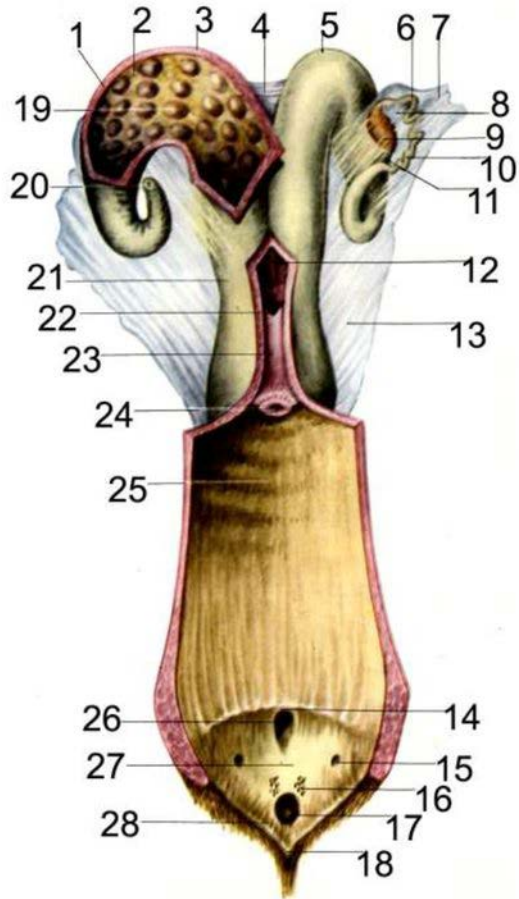
Рекомендована література

- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.- 255с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

1. Органи розмноження корови

Статевий цикл -
складний нейрогуморальний
процес, що супроводжується
комплексом фізіологічних і
морфологічних змін в статевих
органах і в організмі самки від
однієї стадії збудження до
наступної,
складається з *4-ох стадій*
(*феноменів*):

- **Тічка** – сукупність морфологічних і фізіологічних змін в статевих органах самки в період статевого збудження. У корів ознаки тічки такі: витікання слизу з шийки матки і піхви, набухання, розслаблення і розкриття шийки матки, почервоніння піхви та шийки матки.
- **Статеве збудження** – (загальна реакція) зміна в поведінці самки під час стадії збудження, яка виникає в зв'язку з дозріванням фолікула (*обнімальний рефлекс*)
- **Статева охота** - диференційована позитивна статевая реакція самки на самця. Загальною ознакою охоти є „*рефлекс нерухомості*”.
- **Овуляція** - процес розкриття зрілого фолікула і виділення овоцита II порядку та фолікулярної рідини у воронку яйцепроводу.
- *В усіх видів с.-г. тварин, крім кролів, овоцит II порядку виділяється з фолікулів спонтанно незалежно від того, відбулось парування з самцем чи ні. Спонтанна овуляція дає можливість проводити штучне осіменіння тварин.*

Тривалість стадій статевого циклу в корів

- **Тічка** - 2-4 доби, починається раніше на 12-24 год. від загального збудження і охоти; найбільш характерна клінічна ознака тічки – виділення слизу із матки в піхву і назовні.
- **Статеве збудження** - виникає через 24-36 год. після початку тічки.
- **Охота** триває в більшості випадків 12-18 год. Основна ознака – рефлекс нерухомості: тварина стоїть спокійно, коли на неї стрибають інші тварини. За часом вона відповідає середині та кінцю тічки.
- **Овуляція** - через 10-15 год. після закінчення охоти. Овуляція може не відбутися внаслідок недоліків годівлі та утримання тварин, при деяких захворюваннях.

При виборі оптимального часу осіменіння самки враховують наступні фактори:

- час здатності яйцеклітини до запліднення (4-6 год. після овуляції);
- сперматозоїди мають бути введені у статеві органи самки не пізніше, як за 5-6 год. до появи там яйцеклітини;
- при штучному осіменінні заморожено-розмороженою спермою живучість сперматозоїдів становить близько 12 год., тому вводити таку сперму слід не пізніше, як за 12 год. до очікуваної овуляції.

Способи визначення охоти в корів

- *комплексний клініко-візуальний метод;*
- *біологічний метод визначення охоти (рефлексологічний);*
- *вагінальний метод;*
- *електрометричний спосіб;*
- *за ступенем розвитку фолікула.*

Пункт штучного осіменіння

2. Способи штучного осіменіння корів та телиць відносять до цервікального

Класична назва способів ШО складається з двох слів:

перше означає, *яким чином проводиться контроль при введенні сперми;*

а друге – *місце введення сперми* - канал шийки матки.

Контроль при введенні сперми

- **“Ректо -”** (rectum (лат.) – пряма кишка) - *через пряму кишку* контроль введення інструмента в шийку матки
- **“Візо -”** (visus (лат.) – орган зору) - під контролем *органів зору* введення інструментів
- **“Мано -”** (manus (лат.) – рука, кисть)– введення *рукою* інструменту для осіменіння.

Способи осіменіння

а – візо-
цервікальний;

б – ректо-
цervікальний;

в – мано-
цervікальний.

а

б

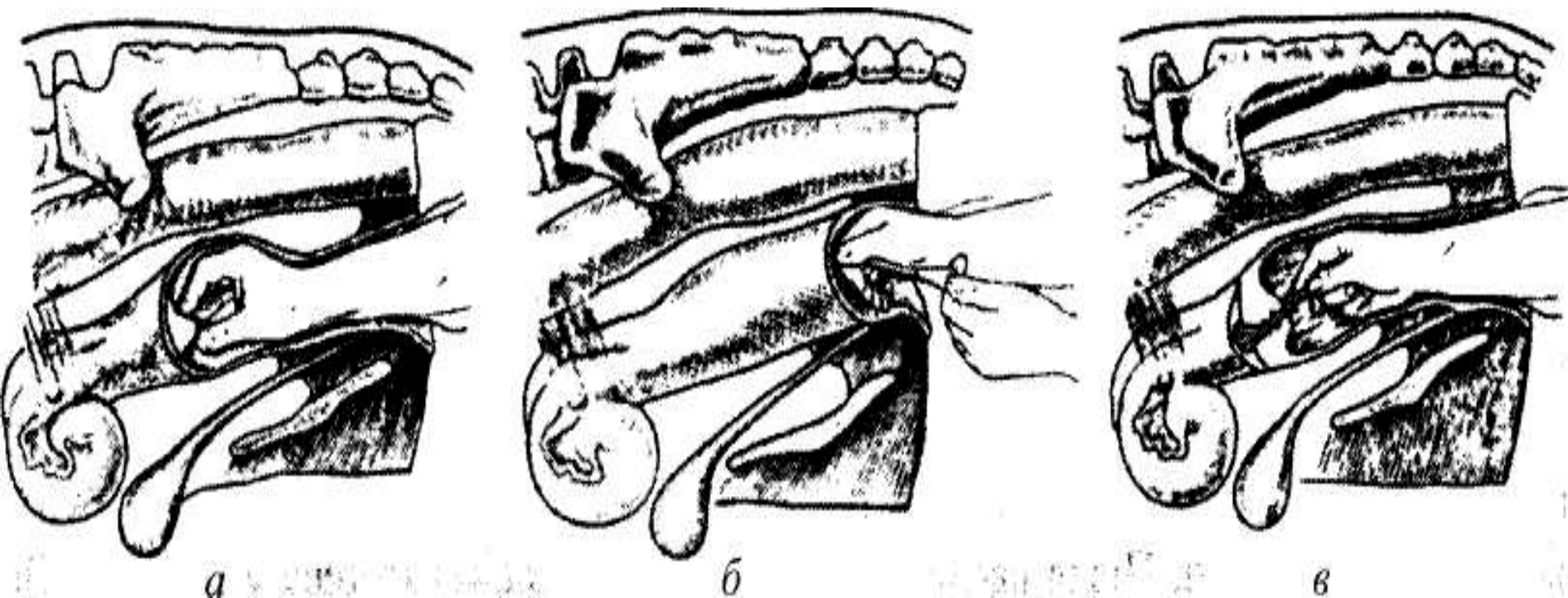

в

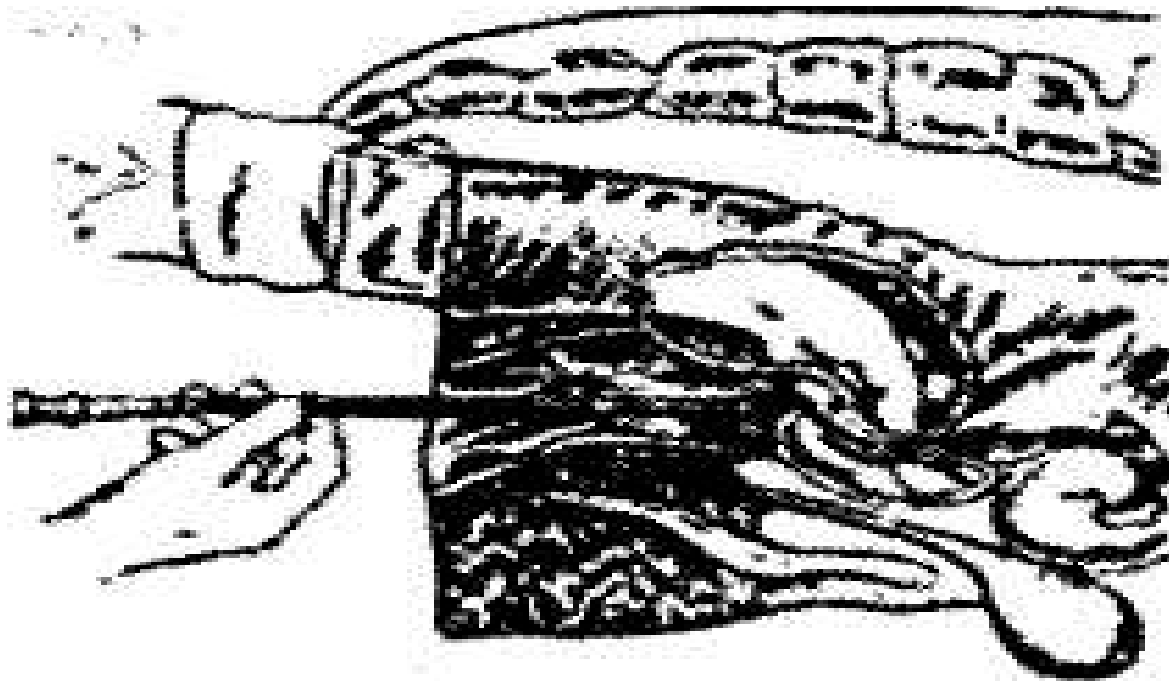
Мано-цервікальне осіменіння корови:

а – масаж шийки матки; *б* – передавання інструмента; *в* – положення інструмента при введенні сперми.

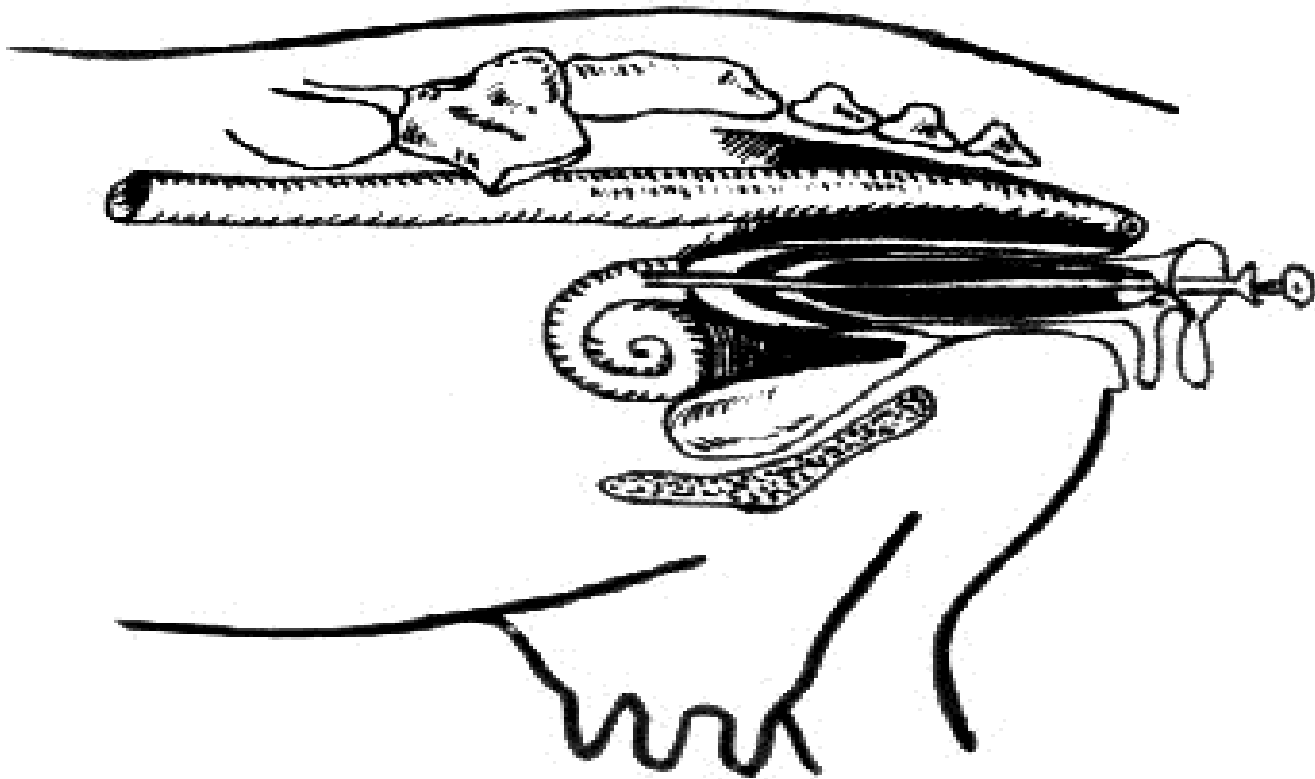

Ректо-цервікальне осіменіння корови:

ректальна фіксація шийки матки рукою з контролем її отвору та кінця піпетки мізинцем

Візо-цервікальне осіменіння

Який метод осіменіння корови?

3. Заходи, які стимулюють відтворну функцію великої рогатої худоби

1. Застосування гормонів: гонадотропного гормону (ГТГ), простагландинів і СЖК (використання перед осіменінням підвищує заплідненість тварин на 27%, а після осіменіння до 40 %) – естрофан, фоллимаг
2. Використання препаратів на основі амінокислот (глутамінової, гістидину, метіоніну) - глютам
3. Ведення до осіменіння комплексу вітамінів, макро- і мікроелементів - тривіт, оліговіт, катозал
4. Застосування біологічно активних речовин - фітоестрогенів (рослинних статевих гормонів) – **БАРів.**

- Отже, для стимуляції відтворної функції тварин ученими розроблено та досліджено багато препаратів та способів їх застосування.

Препарати сприяють

- підвищенню заплідненості,
- приживленню та нормальному розвитку ембріонів,
- скороченню тривалості тільності та сервіс-періоду.

Препарати для покращення відтворення ВРХ

Дякую за увагу!

Лекція № 11

Тема: **Технологія відтворення і штучного осіменіння стад овець, кіз і кролів**

1. Особливості статевого циклу у овець, визначення охоти і тічки
2. Час осіменіння і техніка осіменіння овець
3. Фомування отар осіменених овець
4. Техніка осіменіння кіз
5. Відтворення кролів.

Рекомендована література

- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.-255с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

1. У ОВЕЦЬ

- *тривалість статевого циклу* у середньому 16—17 діб, з коливаннями від 10 до 22 діб.
- *охота і тічка можуть настати* через 15—30 днів після окоту, але найчастіше виявляються після відлучення ягнят
- *охота триває в середньому близько* 1,5 доби, з коливаннями від 0,5 до 4 діб, залежно від кількості дозріваючих фолікулів
- *овуляція* – через 30-32 год. після охоти.

**Вибірка – метод виявлення в стаді вівцематок в охоті.

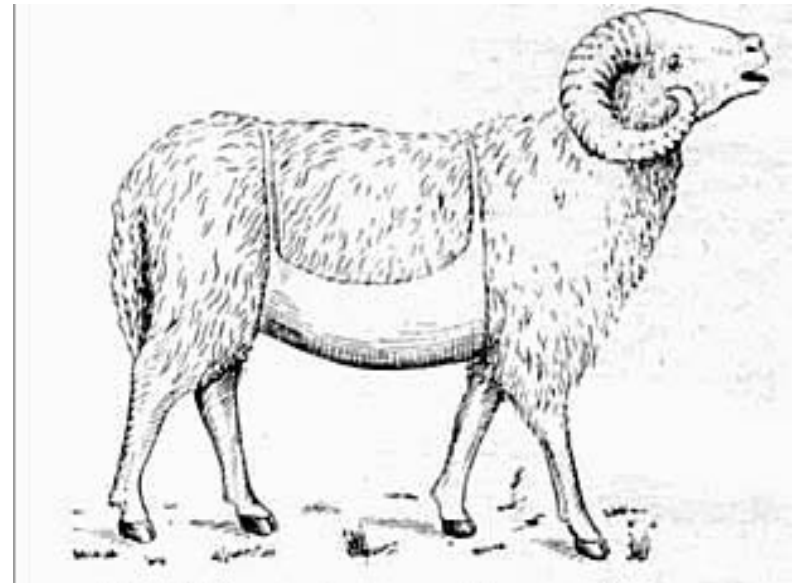

- Єдиний надійним способ вибору овець в охоті є проба з допомогою **баранів-пробників**

- На кожні 80—100 вівцематок** виділяють **одного пробника** з числа молодих й активних плідників, які не становлять племінної цінності

- Щоб пробники не могли паруватися з матками, їм під черево підв'язують **фартухи**, зшиті з полотна або парусини

- Матки не в охоті тікають від пробника при його спробах спаруватися з ними, а матки в охоті стоять спокійно.

- Таких маток негайно виловлюють герлигою (палицею з гаком на кінці) і заганяють у невеликий загін поряд
- Не слід забувати, що прояв рефлексу нерухомості у вівці триває недовго
- Після закінчення вибірки виганяють залишених овець із загону і пускають наступну групу і свіжих, які встигли відпочити, пробників
- На вибірку овець з кожної отари витрачають звичайно 1-1,5 год.

*****Вибірка або проба** — дуже відповідальна справа, проводити її потрібно дуже старанно. У деяких господарствах овець в охоті вибирають два рази на день — вранці й увечері.

2. Час осіменіння

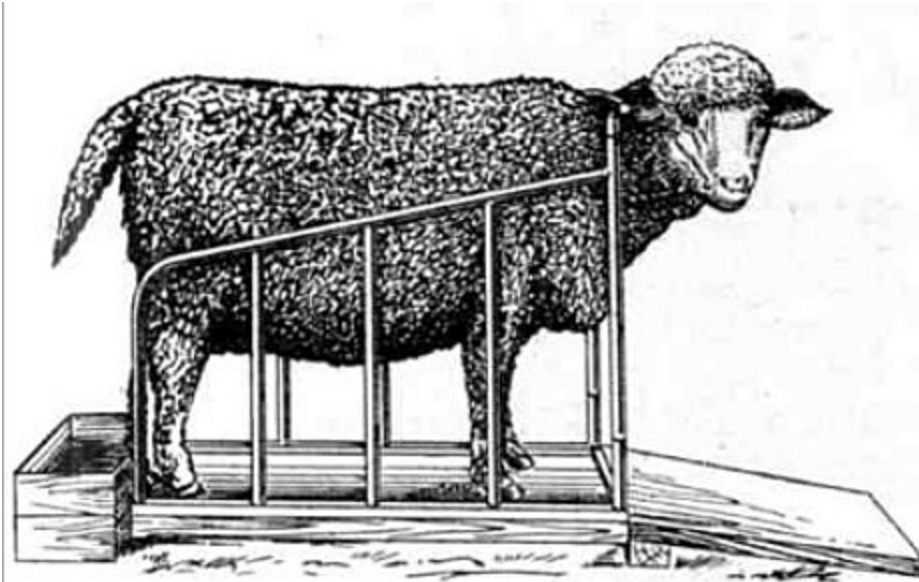
• Овець осіменяють відразу ж після вибірки. Зволікання з осіменінням хоча б на 3—4 год. призводить до того, що у частини овець охота і тічка закінчуються, й осіменіння не дає бажаних результатів

• **Техніка осіменіння овець** подібна до техніки осіменіння корів. Основним способом введення сперми є **цервікальне осіменіння**. Осіменяють овець скляним **шприцом-катетером** або **шприцом-напівавтоматом**.

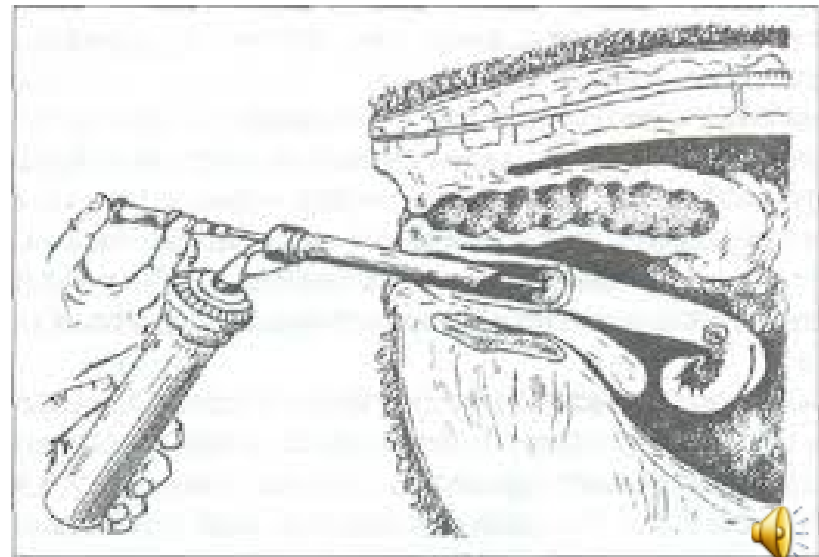
Штучне осіменіння овець

Мал. 79. Станок для осіменіння овець.

Мал. 78. Шприц-напівавтомат для осіменіння овець.

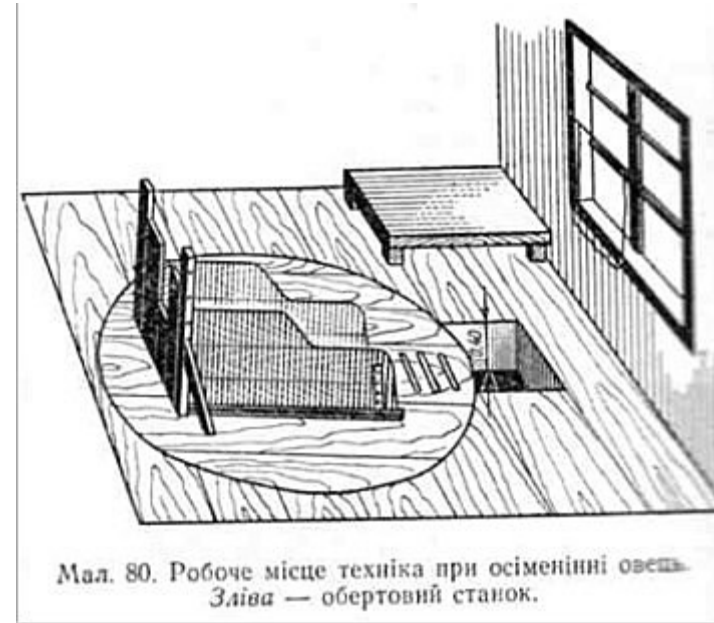

• Для осіменіння вівцю заводять у спеціальний станок, вкладаючи її шию у виріз вертикальної дошки

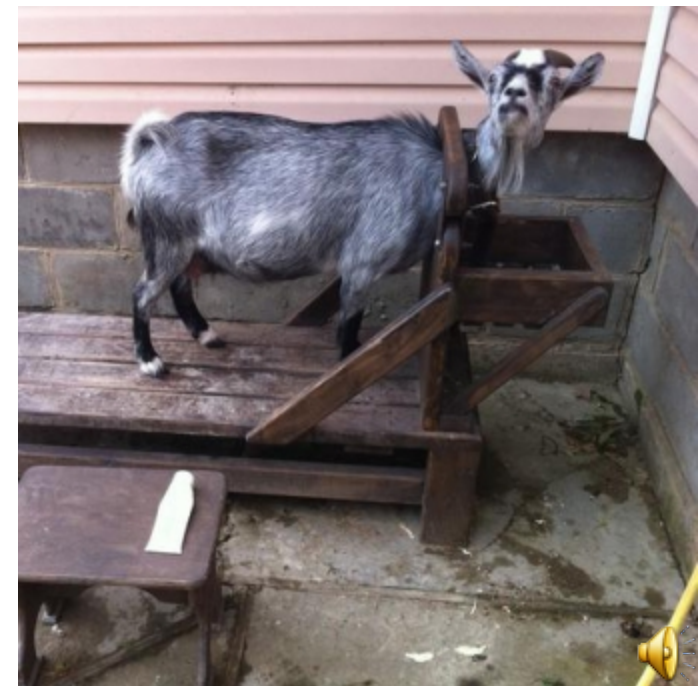
• Допоміжний робітник тримає при цьому вівцю, піднімає догори її хвіст і витирає її статеві органи чистою ватою

• Технік сідає у спеціальну заглибину позаду станка і вводить *профламбоване дзеркало* (переконавшись, що воно остигло) у піхву вівці. Знайшовши шийку матки, технік *вводить кінець катетера на глибину 1—2 см* і, натискаючи на кінець поршня, впорскує потрібну дозу в канал шийки матки

• *Шприц-напівавтомат* викидає **0,05 мл сперми** при кожному натисканні на курок. Потім виймають з піхви шприц, а після нього — дзеркало.

Мал. 80. Робоче місце техника при осіменінні овець.
Зліва — обертовий станок.

Дозування сперми барана

- При осіменінні в шийку матки вівці вводять 0,05—0,1 мл нерозведеної сперми або 0,1—0,15 мл розведеної, залежно від якості
- Кожна доза сперми повинна містити не менш ніж 80 млн. живих, що прямолінійно рухаються, сперміїв. При дворазовому осіменінні щоразу вводять повну дозу. При піхвовому (парацервікальному) введенні сперми доза збільшується у два рази. Активність сперміїв у збереженій спермі повинна бути не нижче за 7 балів.

***Осіменену вівцю позначають фарбою, що легко змивається, і виводять з станка.

3. Формування отар осіменених овець

• Якщо *отари* складаються з 600—1000 маток, то з осіменених маток створюють окрему отару, яку випасають окремо від неосіменених маток. Кількість овець у цій отарі з кожним днем зростає, а в попередній отарі зменшується. Через 12 днів після початку осіменіння в отарі осіменених маток починають вибірку овець, які прийшли в охоту повторно

• Якщо поголів'я овець *в отарі* до 300—400 голів, формувати другу отару недоцільно. Маток, які прийшли в повторену охоту, слід позначити другим значком на крупі.

Отримання сперми від барана (козла)

пять холодовой удар. В этом случае спермие желя и сохраняют подвижность, но время пережизания их резко сокращается. Чтобы предохранить сперму от холодного удара, лучше использовать двухстопные спермоприемники (рис. 61). Однако они не имеют градуировки, что затрудняет определение объема полу-

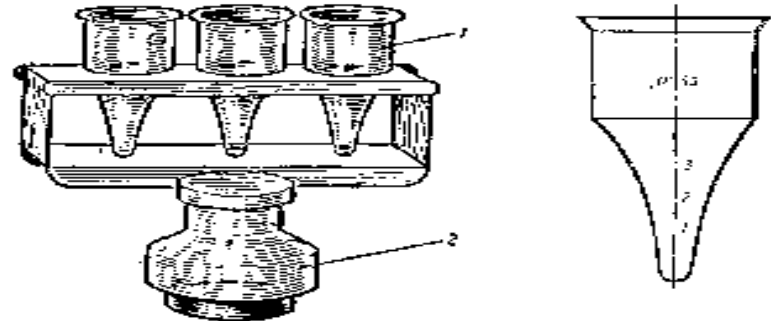

Рис. 61. Спермодревяшки с искусственной вагиной для взятия спермы от барана:
1 — одностопные; 2 — двухстопные

ченной спермы. Кроме того, обработка двухстопных спермоприемников более сложна.

Спермоприемники обеззараживают стерилизацией их в сушильном шкафу при температуре 130° и времени 1,5 ч. Если нет сушильного шкафа, спер-

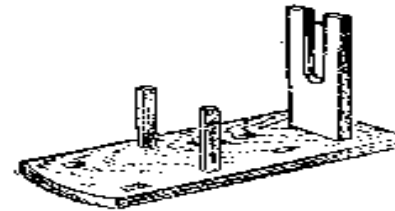

Рис. 62. Станок для садки барана на матку (или дилука)

Рис. 63. Положение искусственной вагины перед садкой

модремкины промывают в спирте, обрабатывают кипячком и обжигают над негаснущим спичком (фламбирование).

Для садки барана на матку (или дилука) используют станок простой конструкции (рис. 62). Он состоит из трех (деревянных пестов) и стоек на переднем крае, в которой фиксируют шею овца (дилука).

4. Техніка осіменіння кіз

- У кіз тривалість статевого циклу 17—20 діб, з коливаннями від 5 до 24 діб. У неспарованих кіз **охота** триває в середньому 42 год., у спарованих з козлом вкорочується до 34 год. **Овуляція** у кіз придонської породи, за даними А. І. Лопиріна, відбувається найчастіше через 32—34 год після початку охоти
- Ознаки охоти у кози виявлені сильніше, ніж у вівці; характерний **закличний крик кози**, ізольованої від самця
- **Правила осіменіння** кіз ті ж, що й для овець.

Катетери для штучного запліднення овець і кіз

5. Відтворення кролів

- Для кролів характерна *висока інтенсивність розмноження*, що зумовлено *багатоплідністю*, *коротким періодом вагітності*, *ранньою фізіологічною зрілістю* і *здатністю поєднувати крільність з лактацією*
- Кролиць *спаровують* у віці старше за 4-5 міс.
- Самців *допускають до парування* у віці 5 — 6 міс.
За самцем *закріплюють* 8 — 10 кролиць
- Штучне запліднення кролів проводиться по *маточному цервікальному типу*. Особливість штучного запліднення полягає в тому, що у них *овуляція* є результатом подразнення рецепторів піхви.

• У шприц-катетер набирають свіжорозбавленну сперму - 0,3мл. Сперма повинна мати оцінку не нижче 6 балів і містити близько 5-10 млн сперміїв

• Можна використовувати сперму, розморожену в термостаті при температурі 38 градусів з активністю 3 бали

**За кордоном (Франція, Угорщина, Іспанія, Італія) штучне запліднення кроликів досить активно застосовується в промисловому кролівництві.

У Європі створено близько 25 центрів по штучному заплідненню.

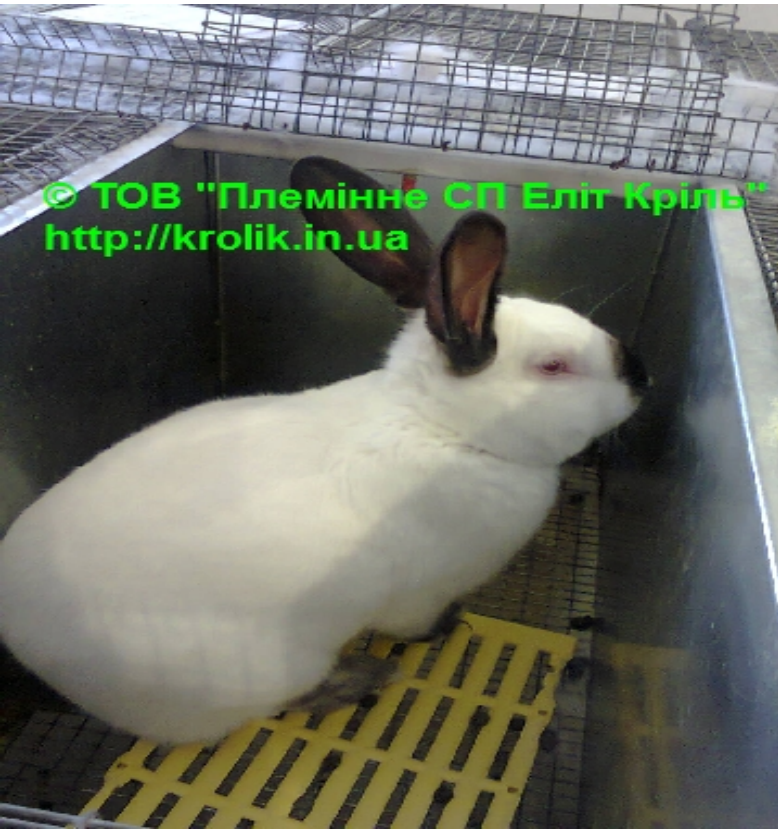

© ТОВ "Племінне СП Еліт Кріль"
<http://krolik.in.ua>

<http://krolik.in.ua>
ТОВ "Племінне СП Еліт Кріль"

© ТОВ "Племінне СП Еліт Кріль"
<http://krolik.in.ua>

Лекція № 12

Тема: Теоретичні передумови і технологія штучного осіменіння у конярстві

1. Особливості біології розмноження коней
2. Організація пунктів штучного осіменіння та парувальних пунктів кобил
3. Відбір і підготовка жеребців до парувального сезону
4. Техніка штучного осіменіння кобил.

Рекомендована література

- **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.-255с.
- **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

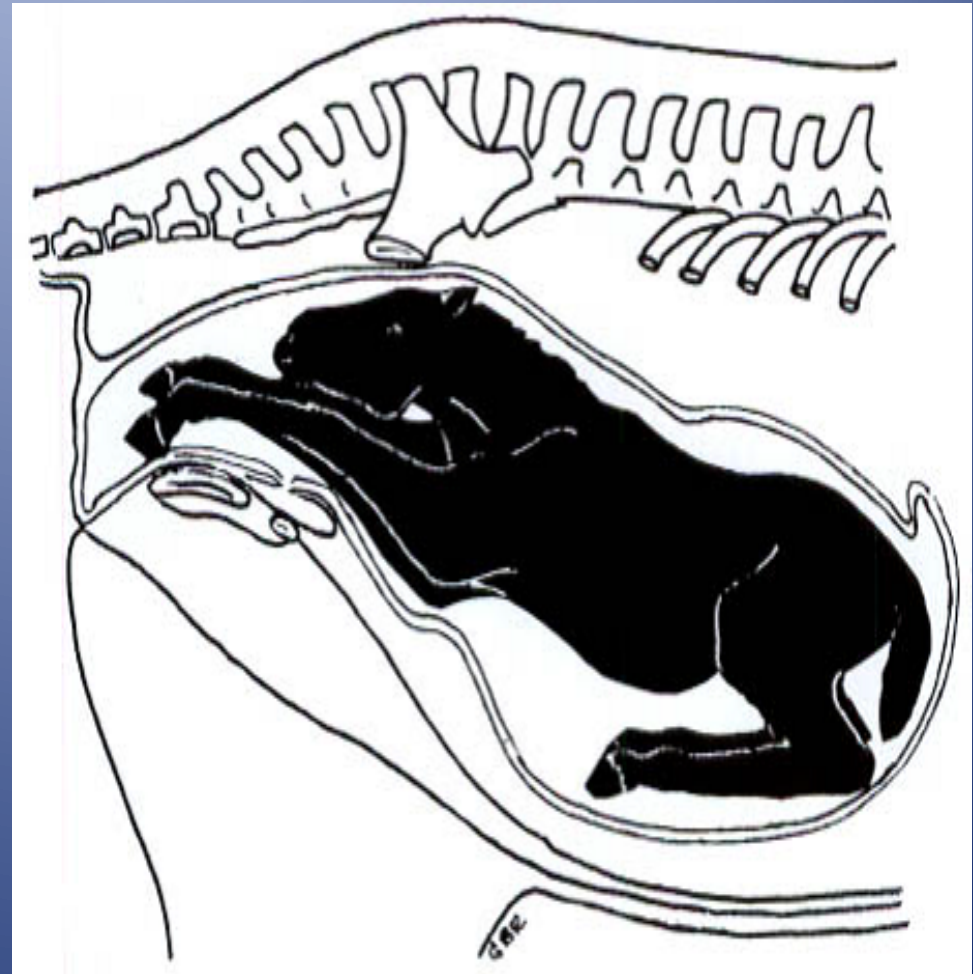
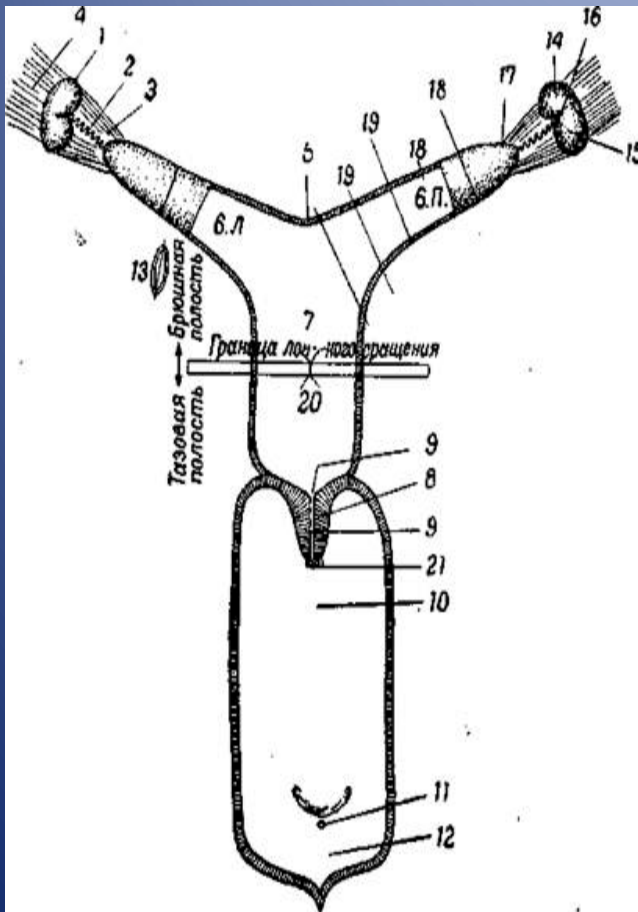

1. Особливості біології розмноження коней

- Відсутня сезонність розмноження
- Господарська зрілість настає у віці 2-3 роки, у цьому віці кобил вперше парують або штучно осіменяють
- Тривалість статевого циклу 15-24 дні, статева охота може тривати від 3 до 7 днів
- Найбільш оптимальний час осіменіння є період з 5 по 10 день після вижеребки
- Після початку статевої охоти оптимальний час осіменіння починається з 3-ого дня охоти і потім щоденно до завершення охоти
- Тривалість жеребності у кобил – 330-360 днів
- Репродуктивна функція у самок зберігається біля 20 років. 📢

Схема будови органів розмноження кобили і розташування лоша перед пологами

Організація відтворення у конярстві

- Важлива умова ведення конярства є одержання щорічно від кобили одного лоша
- На племінних заводах кобил парують з 1 лютого по 20 липня, в інших господарствах — з 1 березня. Перед початком парувальної кампанії складають план парувань
- У конярстві застосовують ручне, варкове, косячне парування та штучне осіменіння.

•2. Штучне запліднення коней проводять державні станції по племінній справі і штучному заплідненню і державні заводські конюшні, які комплектуються високоцінними племінними жеребцями - виробниками класу еліта.

- Осіменіння кобил проводять на *пунктах штучного осіменіння*, куди транспортують з держплемстанцій або з держконюшні сперму виробника, закріпленого за господарством

- Пункти штучного осіменіння коней влаштовують в типових або пристосованих приміщеннях. Вони повинні мати манеж, лабораторію, мийну кімнату, комору, стайню, приміщення для зберігання збруї і фуражу і вигульний майданчик для жеребців.

3. Підготовка жеребців для отримання сперми

- За місяць до початку случного сезону у жеребців обстежують стан органів розмноження і триразово з одноденними проміжками перевіряють якість сперми
- Вирішальними вважають показники сперми, отриманої на 3-ій день дослідження
- Жеребцям на станціях та пунктах ШО дають *одну садку в день (шість садок на тиждень)*. Проміжки між садками повинні бути не менше 24 год.
- Для отримання сперми від жеребця застосовують штучну вагіну, яка складається з каркасу, камери, яка фіксується кільцями і спермоприймача.

Фантом для взяття сперми жеребців моделі
“Hannover” (підходить для всіх порід коней)

Результативність використання штучного осіменіння складає для роботи зі свіжою спермою – 90%, з охолодженою спермою – 70-80 %, замороженою спермою – 35-50%.

- Задовільні показники якості сперми жеребця - первісна активність руху сперміїв не нижче 5 балів, концентрація їх в 1мл нерозбавленої сперми 250 млн. і вище під час перевірки після довгої перерви в злучці і 150-250 млн. сперміїв при регулярному взятті сперми
- Отримавши сперму, спермоприймач знімають, накривають стерильною серветкою і переносять в лабораторію. Тут сперму негайно фільтрують через стерильну марлю в попередньо зігріту до 25-30° градуйовану мензурку і накривають чашкою Петрі.
- При розведенні в ГЖС сперму зберігають при температурі +2-4° - 6-8 діб.

ШО коней нерозбавленою спермою від однієї садки дає можливість осіменити 3-4 кобили, а розбавленою - до 20 кобил.

Таким чином, за один плідний період жеребець-плідник може запліднити 150-350 кобил. При цьому від жеребця не потрібно великих витрат енергії, він не вибуває з спорту, до того ж немає необхідності перевозити тварин один до одного.

4. Техніка штучного осіменіння кобил

Час осіменіння визначають за зовнішніми ознаками статевої охоти і за станом фолікулів в яєчниках

1. *Зовнішні ознаки статевої охоти* у кобили визначають з допомогою *жеребця-пробника*. Після вижеребки охоту виявляють у кобил з 5-го дня

2. Оптимальний час для осіменіння кобил на пункті штучного осіменіння визначають *ректально, досліджуючи стан фолікулів* – їх форму, розмір і консистенцію. Осіменяють кобил на стадії зрілості *фолікула 3-4-го ступенів*: форма грушоподібна або кулі, флуктуація напружена

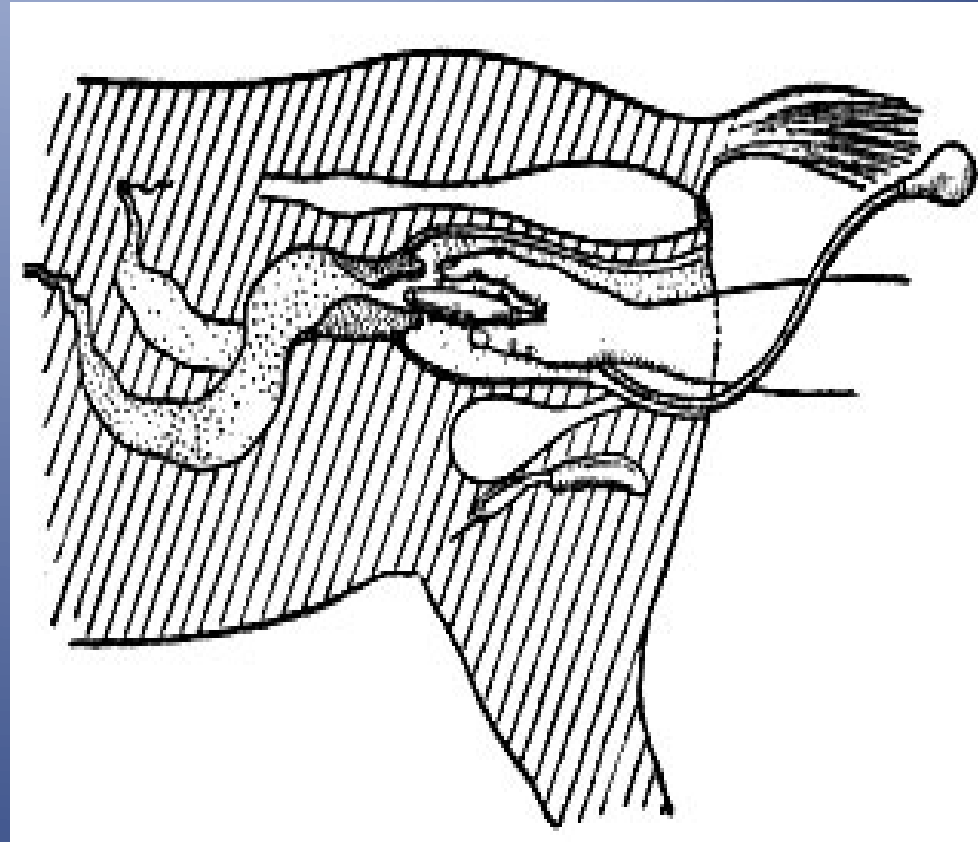
3. На пунктах, де не використовують ректальний метод контролю стану фолікулів, кобил осіменяють *за умови добре виражених ознак статевої охоти*, повторюючи його через кожні 24 години до відбою.

Способи осіменіння кобили

- мануально за допомогою гумового катетера І. І. Іванова та шприця об'ємом 20 мл або спеціальної скляної ампули
- з використанням скляного катетера Криворучко або ебонітового катетера проводять з допомогою піхвового дзеркала.

Мануальний метод ШО кобили

Horse Artificial Insemination (AI).mp4

Застосування ШО у конярстві на прикладі Жашківського кінного заводу у Черкаській області

Жаш ків.mp4

Лекція № 13

Тема: Теоретичні передумови і технологія штучного осіменіння свиней

1. Господарсько-біологічні особливості свиней (вирощування і використання)
2. Племінне використання кнурів
3. Статевий цикл, визначення охоти і тічки, періоду осіменіння свиноматок
4. Діагностика поросності і організація опоросів.

Рекомендована література

- *Смирнов І.В. Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.- 255с.*
- *Журавель М.П., Давиденко В.М. Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.*
- *Яблонський В.А. Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.*

1. Господарсько-біологічні особливості свиней

- Всеїдність
- Скоростиглість
- Поліестрічність і висока плодючість
- Короткий період супоросності
- Багатоплідність
- Ефективність використання кормів
- Високий забійний вихід
- Відмінні смакові і дієтичні якості м'яса і сала

2. Племінне використання кнурів

- в 5-6-місячному віці виявляють статеві рефлекси і можуть запліднювати свиноматок
- племінне використання починають з 10-ти місячного віку
- використовують до 4-5-річного віку
- щорічно бракуванню піддають не менше 25% плідників.

Найвище навантаження дають повновіковим кнурам:

- для отримання сперми використовують протягом 5-6 днів, після 1-3 дні відпочинку
- при такому режимі загальна тривалість використання кнурів не повинна перевищувати 1,5 міс.

Важливий фактор використання кнурів при ШО:

- *одним кнуром* можна осіменити за рік

300-700 свиноматок,

- а природнім 20-30, що важливо при економічній ситуації, коли на утримання одного кнура-плідника витрачається біля 3,5 тис. грн. на рік.

Парпурівецький свинокомплекс розташований за 6 км від м. Вінниці в сторону Луки-Мелешківської

ПОДІЛЬСЬКИЙ ЦЕНТР БІОТЕХНІКИ
ПАТ «ВІННИЦЬКЕ ОБЛАСНЕ ПЛЕМПІДПРИЄМСТВО»
ПАРПУРІВЕЦЬКИЙ СВИНОКОМПЛЕКС.
ПЛЕМРЕПРОДУКТОР

- Налічує 110 голів племінних свиноматок Української Великої Білої породи комбін. напрямку продуктивності
- Використовується лише штучн. осіменіння свиноматок, щоб підвищити їх багатоплідність (виявлення в охоті відбувається за допомогою кнура-пробника) та усунути ветеринарні захворювання

Для штучного
осіменіння
використовується сім'я
лише племінних
кнурів, які завезені з
Польщі та провідних
господарств України
(Німецьких, Україн-
ських та Польських
ліній).

Дюрок

Червона білопояса

Петрен

Біла вислоуха

Ландрас

Петрен

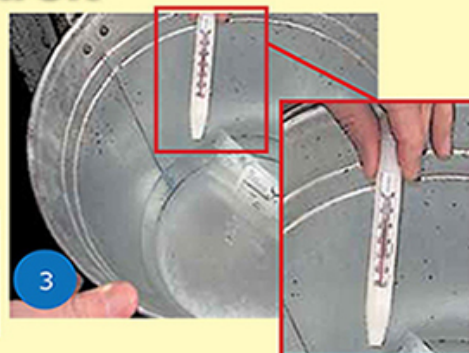

Хайпор

ТЕХНОЛОГІЧНА ПОСЛІДОВНІСТЬ ОСІМЕНІННЯ СМІНОМАТОК

- 1 - Виявлення свиноматки в охоті шляхом надавлення на попереk
- 2 - Виймаємо тубу з спермодозою при температурі 18°C
- 3 - Підігріваємо в теплій воді дозу сім'я при температурі $35-37^{\circ}\text{C}$
- 4 - Санація та дезинфекція зовнішніх статевих органів свиноматки (вода з фурациліном 1:1000)
- 5 - Ножицями відрізаємо горловину туби зі спермодозою
- 6 - Змащення головки катетера сім'ям кнура для кращого введення
- 7 - Вкручуємо катетер проти годинникової стрілки в піхву свиноматки до шийки матки (до упору) під кутом $35-30^{\circ}$ і під'єднуємо тубу з спермодозою
- 8 - Після використання спермодози, катетер і тубу викидаємо у смітник

Таку саму процедуру повторюємо через 10-12 год.

3. У свиноматок статевий цикл складний рефлекторний процес, у якому беруть участь усі системи організму. Його регуляція відбувається завдяки *статевим гормонам*.

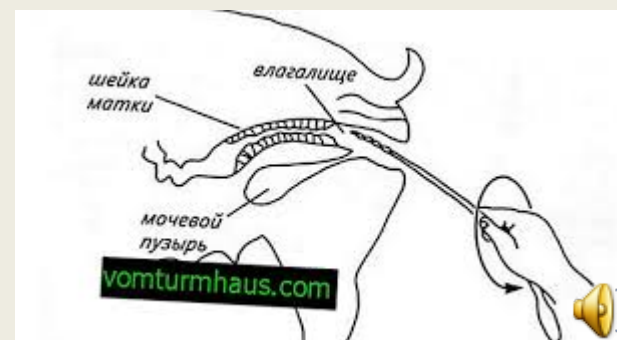
При цьому основними стадіями перебігу статевого циклу, які вносять відповідні зміни у поведінку тварин, є *збудження, гальмування та врівноважування*.

**ТРИВАЛІСТЬ СТАТЕВОГО ЦИКЛУ У СВИНОМАТОК
У СЕРЕДНЬОМУ СТАНОВИТЬ 20-22 ДОБИ.**

Стадія збудження - яскравий прояв статевих рефлексів: тічки, статевого збудження, охоти – як позитивної реакції на самця, дозріванням фолікулів у яєчниках та овуляції.

Забезпечує найбільш оптимальні умови для проведення осіменіння та проходження запліднення.

Штучне осіменіння свиноматок

- дворазове осіменіння тварин у одну охоту
- *доза сперми* становить **100-150 мл.** з вмістом 3-4 млрд. сперміїв з прямолінійно- поступальним рухом

(в 1 мл. розведеної сперми повинно міститися не менше 30 млн. сперміїв з прямолінійним рухом).

Стимуляція статеві охоти у ремонтних свинок

- дозований контакт з кнурами - найбільш доступний і ефективний спосіб
- обробка феромоном (синтетичним андростероном)
- ін'єкції гонадотропних гормонів (СЖК або гравогормон).

•Діагностика супоросності

Перед переведенням у секцію супоросних маток необхідно виявити холостих тварин.

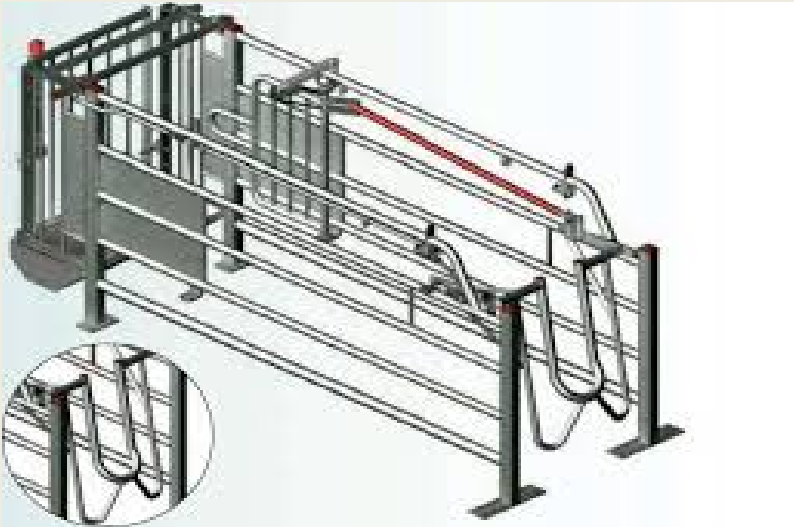
Для визначення поросності в період 30-60 днів після злучки (запліднення) маток

використовують ультразвуковий портативний прилад «Акустон» (ВО «Екран» м.[Самара](#)), «Біотест» (виробництво м. [Санкт-Петербург](#)) чи «ТУР ТД 200» (виробництво ФРН).

•Проведення опоросу проводять у спеціальних свинарниках-маточниках

•Після відлучення поросят маток переводять у цех осіменіння та утримання маток 1-го періоду супоросності.

Дякую за увагу.....

ЛЕКЦІЯ № 14

ТЕМА: ТЕОРІЯ І ТЕХНОЛОГІЯ ШТУЧНОГО ОСІМЕНІННЯ ПТИЦІ

1. Штучне осіменіння птахів в Україні й за кордоном
2. Анатомія і фізіологія статевих органів птахів, особливості біології розмноження птахів
3. Техніка одержання, розбавляння і зберігання сперми різних видів птахів
4. Штучне осіменіння курей, індиків, гусей, качок і цесарок.

Рекомендована література

- ▣ **Смирнов І.В.** Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.- 255с.
- ▣ **Журавель М.П., Давиденко В.М.** Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.
- ▣ **Яблонський В.А.** Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.

• **1.** В Україні *штучне осіменіння* (ШО) почали впроваджувати в 50-60 роках 20-го століття. І вже з 1965 року на *Старинській птахофабриці Київської області* штучно осіменяли понад 15 тис. *племінних індичок*.

• **За кордоном** ШО застосовують на великих масивах птахів.

• У *США і Німеччині ШО курей*, що утримується у клітках дає можливість отримувати 92-96% запліднених яєць

• *ШО гусей* активно проводять на птахофабриках *Латвії, Угорщині і Польщі*

• *ШО качок* – в *Японії і Польщі*.

ШО с.-г. птахів знаходить все більш широке застосування і забезпечує високий рівень і можливості селекційної роботи.

Економічна ефективність і зооветеринарні переваги ШО в порівнянні з природним паруванням обумовлюють доцільність широкого впровадження цього методу в практику птахівництва.

При цьому в 6-10 разів знижується потреба в кількості самців, забезпечується можливість використовувати тільки кращих з них, які оцінені за якістю потомства.

2. Статеві органи самців

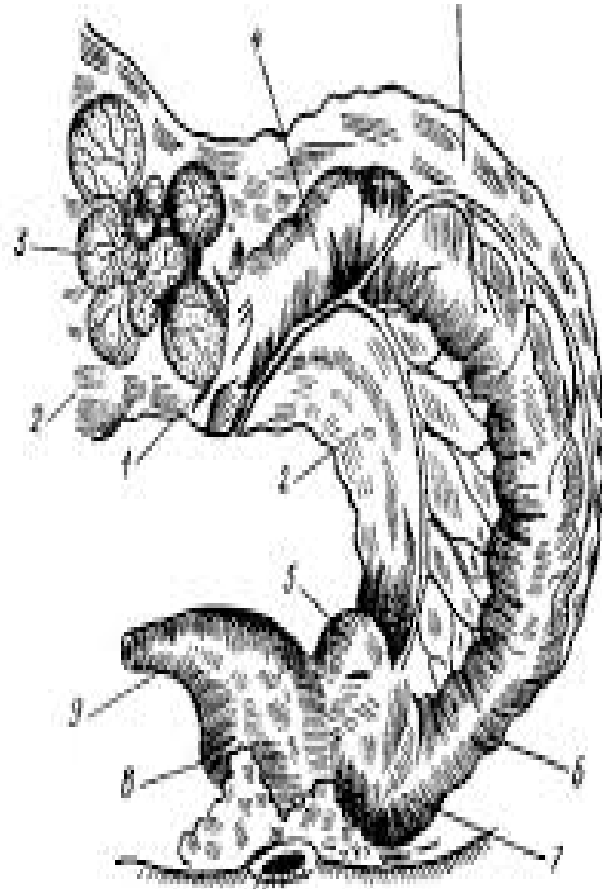
*сім'яники, сім'япроводи
і орган спаровування*
(рудимент у півня,
індика, цесаря).

Маса сім'яника півня у
період статевої
активності 25-30г, у
період линьки 4-6г, у
гусака 25-39г і 8-12г, і в
індиків 26-30, у качура
25-35 і 3-5г.

Статеві органи самок

лівий яєчник (45-56г при яйцекладці у курей) і яйцепровід (воронка -1, довга білкова частина до 30см - 4, вузький перешийок, пташина матка - 6 і піхва - 7), що відкривається в клоаку - 8.

Особливості біології птахів

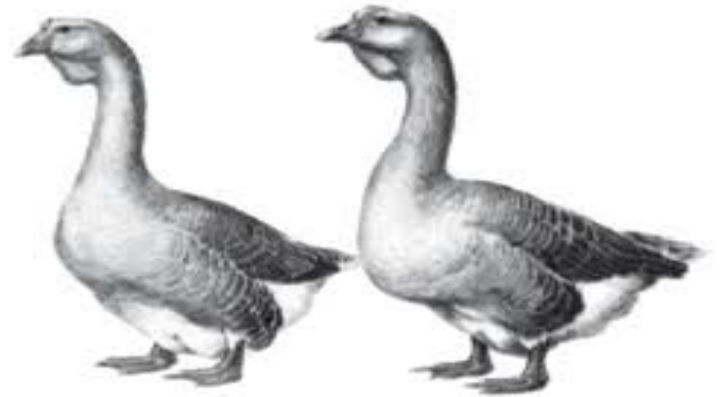
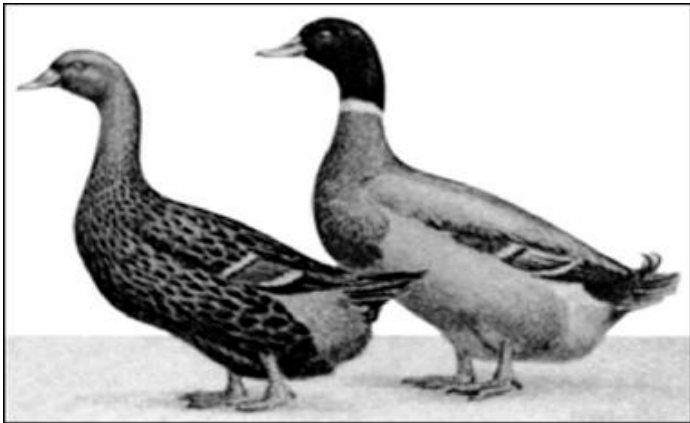
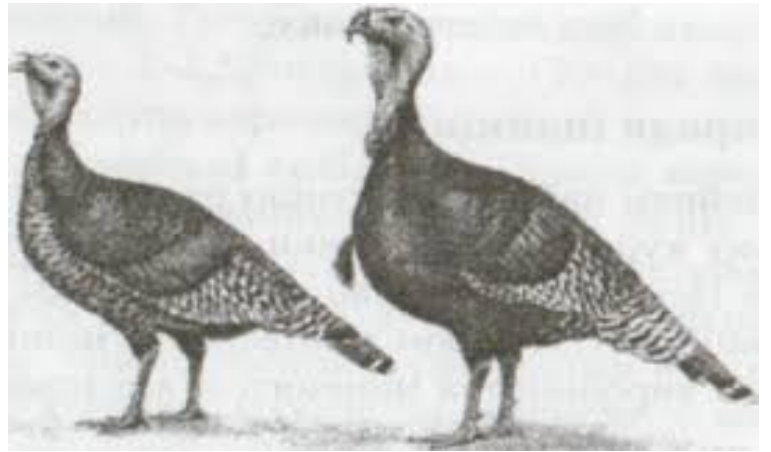
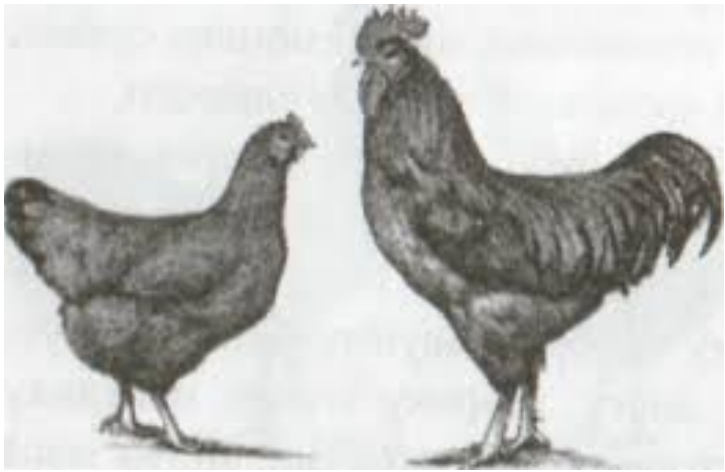
- *Сезонний характер розмноження*
- *Статева зрілість*, діб: - кури яєчного напрямку продуктивності – 145-150; - кури м'ясо-яєчного та м'ясного напрямку продуктивності -180; качки – 210-240; індики – 210-240; гуси – 280-300.
- *Несучість*: у курей яєчного напрямку 145-150 яєць, у качок до 65, індики – до 72, гусей до 58 яєць.
- *Виняткова особливість розмноження* птахів - спермії самців довгий час зберігають запліднюючу здатність у статевому тракті самок. Тому самки можуть нести запліднені яйця тривалий час після припинення спаровування чи ШО.

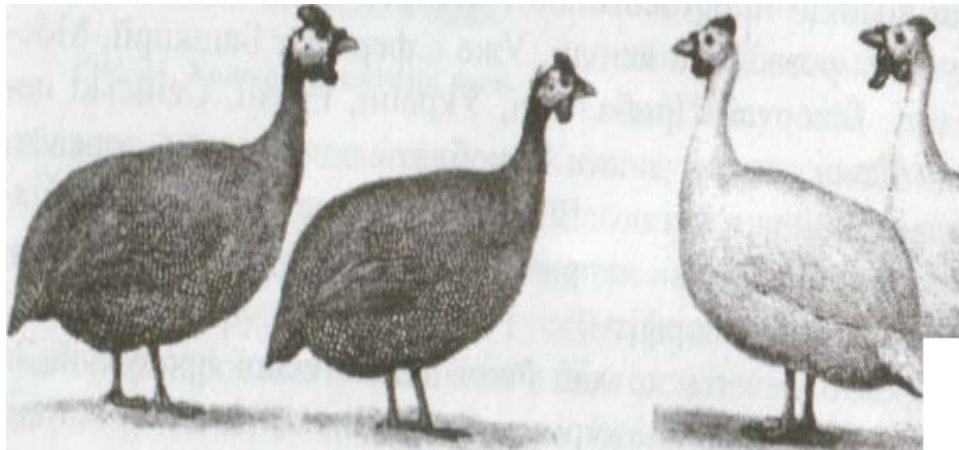
3. Техніка одержання сперми у самців птахів

- Інструменти прості і легко доступні
- Одержують сперму у стерильний посуд
- Розбавляють розріджувачем 1:1 чи 1:2
- Зберігають при темп. $+2+4^{\circ}\text{C}$ (декілька діб)
- Заморожування також використовують
- Транспортують у термосах
- Перед використанням визначають рухливість сперміїв (наносять на підігріте до 40°C скельце, добав. цитрат натрію, покривають і досліджують).

Холмогорские серые гуси

4. Техніка ШО курей

Отримання сперми від півнів

- 1-ий відбір півнів проводять у 60-70 доб. віці з розрахунку один самець на 10 курей
- 2-ий відбір півнів проводять у віці 5 місяців з розрахунку один самець на 20 курей
- При одержанні сперми температура в приміщенні має бути 15-18°C, а в спермоприймачі – 40-41°C
- Сперму від півнів одержують через день по 1-2 еякуляти, 2-ий еякулят отримують лише тоді, коли першого еякуляту недостатньо для осіменіння курей, закріплених за цим півнем.

• Осіменіння курей проводять краще в другій половині дня, коли у більшості птахів відбувається яйцекладіння

• Доза осіменіння при використанні нерозбавленої сперми становить 0,025мл, при конц. сперміїв 3-3,5 млрд. в 1 мл.

• У дозі сперми осіменіння курей має бути понад 80 млн. сперміїв з прямолінійно поступальним рухом.

Рис. Утримання курей і півнів на фермі

Техніка ШО індичок

Отримання сперми від індиків

- За 7-10 днів до початку плем. сезону приступають до *тренування самців для одержання від них сперми*. Після *першого масажу* індиків одержують невеликі об'єми еякулятів (0,05-0,15мл), після *другого масажу* об'єм зростає 0,15-0,20мл, а після *третього* - 0,25-0,3 мл
- *Критерієм відбору* індиків за якістю сперми перед початком племінного сезону є наступні показники: об'єм еякуляту не менше 0,25 мл; колір сперми від білого до кремового; концентрація сперміїв не менше 7 млрд. в 1 мл; рухливість сперміїв не нижче 4 балів.

- *Режим одержання сперми від індиків – два рази протягом тижня*
- *Об'єм еякуляту в середньому становить 0,35 мл.*

Техніка ШО гусей

• Біологічні особливості розмноження гусей ускладнюють їх відтворення методом ШО.

• *Гусаки* характеризуються досить *слабко вираженою репродуктивною функцією*, розповсюдженою серед них *імпотенцією*.

• Тому *відбір гусаків*, придатних для племінного використання *має особливе значення*.

Оцінка сперми гусаків проводиться за такими показниками: об'єм еякуляту, колір, концентрація і рухливість сперміїв, виживаність, інтенсивність дихання, відсоток мертвих і пат. форм сперміїв.

Об'єм еякуляту коливається від 0,1 до 1,3 мл. Густа сперма має білий колір, а рідка – голубуватий відтінок. **Концентрація сперміїв** від 0,2 до 2,5 млрд./мл. У залежності від концентрації сперміїв у сперміїї розбавляють у 3-7 разів, щоб у кожній дозі осіменіння було від 20 до 60 млн. рухливих сперміїв.

Для нормального запліднення яєць **осіменіння гусок** слід проводити *повторно через кожні 5-6 днів*.

Після першого осіменіння яйця для інкубації відбирають починаючи з 3-го дня.

Вирощування гусей

Розведення качок

Відбір племінних качурів для штучного осіменіння починають у віці 6-ти міс.

• *Застосовують два способи одержання сперми*—з допомогою масажу і з використанням електроеякулятора один раз протягом дня або через день.

• *Нормальна сперма качурів* має молочно білий колір, вершковоподібну концентрацію, запах відсутній

• *Середній об'єм еякулята* у качура становить 0,2 мл з концентрацією сперміїв 3,2 млрд/мл.

Вирощування цесарок

Об'єм еякуляту цесарів коливається від *0,02 до 0,12 мл* з концентрацією сперміїв від *1,5 до 7 млрд.* у зв'язку з малим об'ємом еякуляту у цесарів.

Цесарі відрізняються від самців інших видів с.-г. птахів більш диким поведінкою та лякливістю, тому для застосування Шо птахів бажано утримувати в клітках, оскільки відлов в таких умовах не викликає сильного стресу.

Дякую за увагу

Лекція № 15

Тема: Трансплантація ембріонів у тваринництві

1. Коротка історія проблеми
2. Теоретичні передумови трансплантації ембріонів
3. Етапи трансплантації ембріонів та їх характеристика.

Рекомендована література

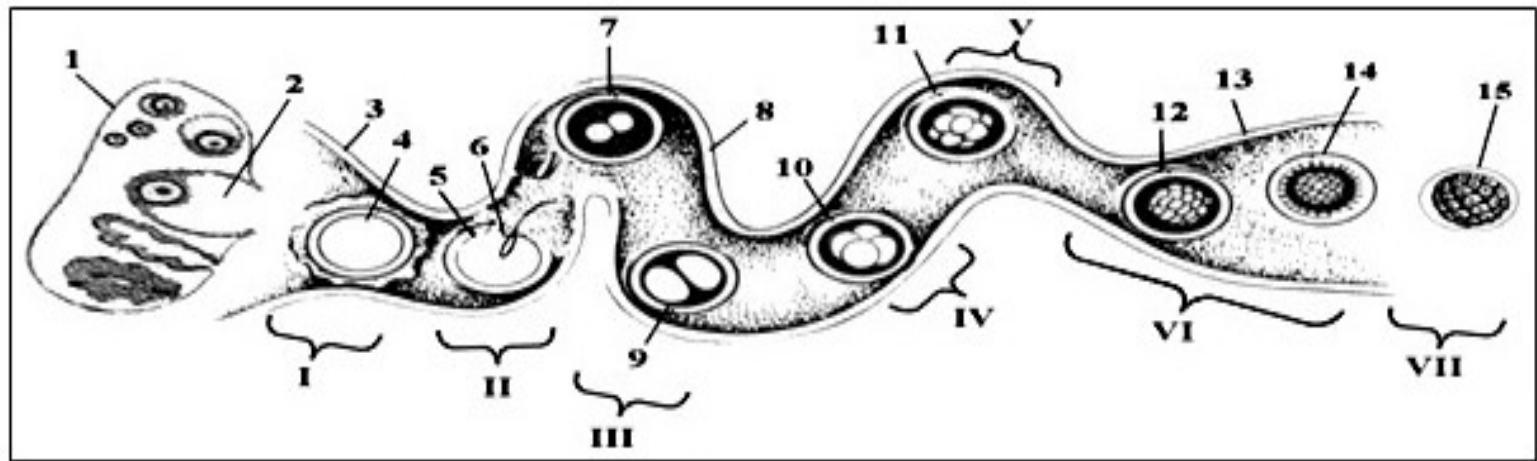
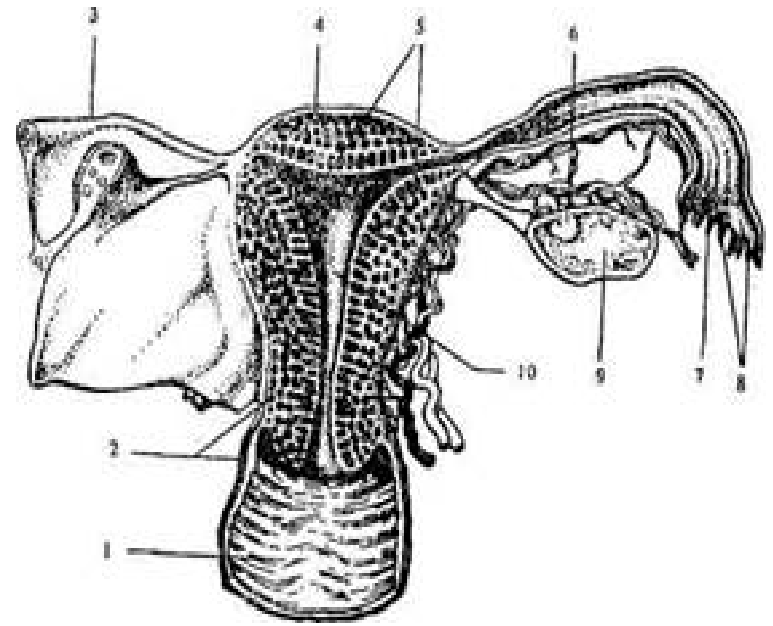
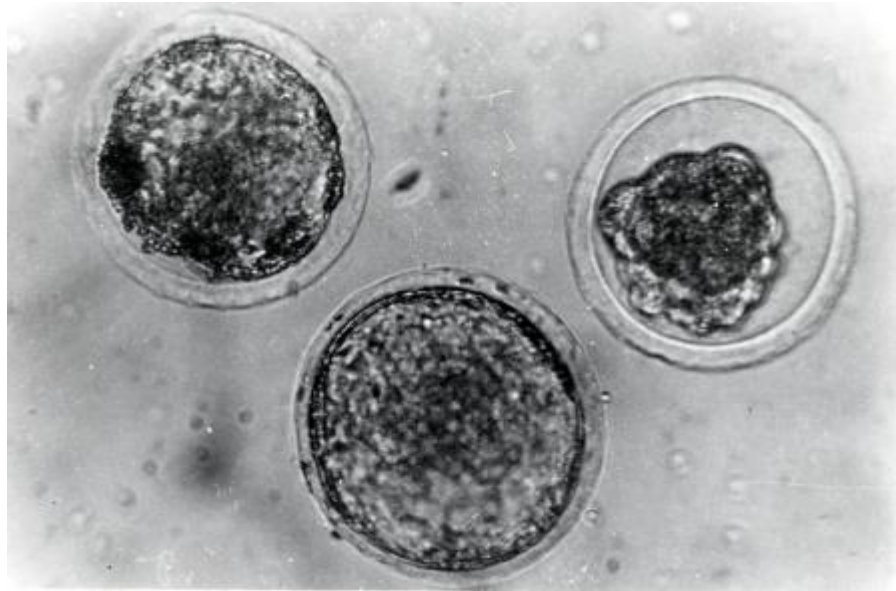
- *Смирнов І.В. Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин.- К.: Вища: шк., 1982.- 255с.*
- *Журавель М.П., Давиденко В.М. Технологія відтворення сільськогосподарських тварин. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005.–386с.*
- *Яблонський В.А. Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин з основами андрології./За редакцією В.А. Яблонського та С.П. Хомича. Підручник. – Вінниця:Нова книга, 2006. – 592с.*

1. Трансплантація ембріонів у поєднанні зі штучним осіменінням становить основу сучасної найбільш прогресивної технології відтворення високоцінних племінних тварин.

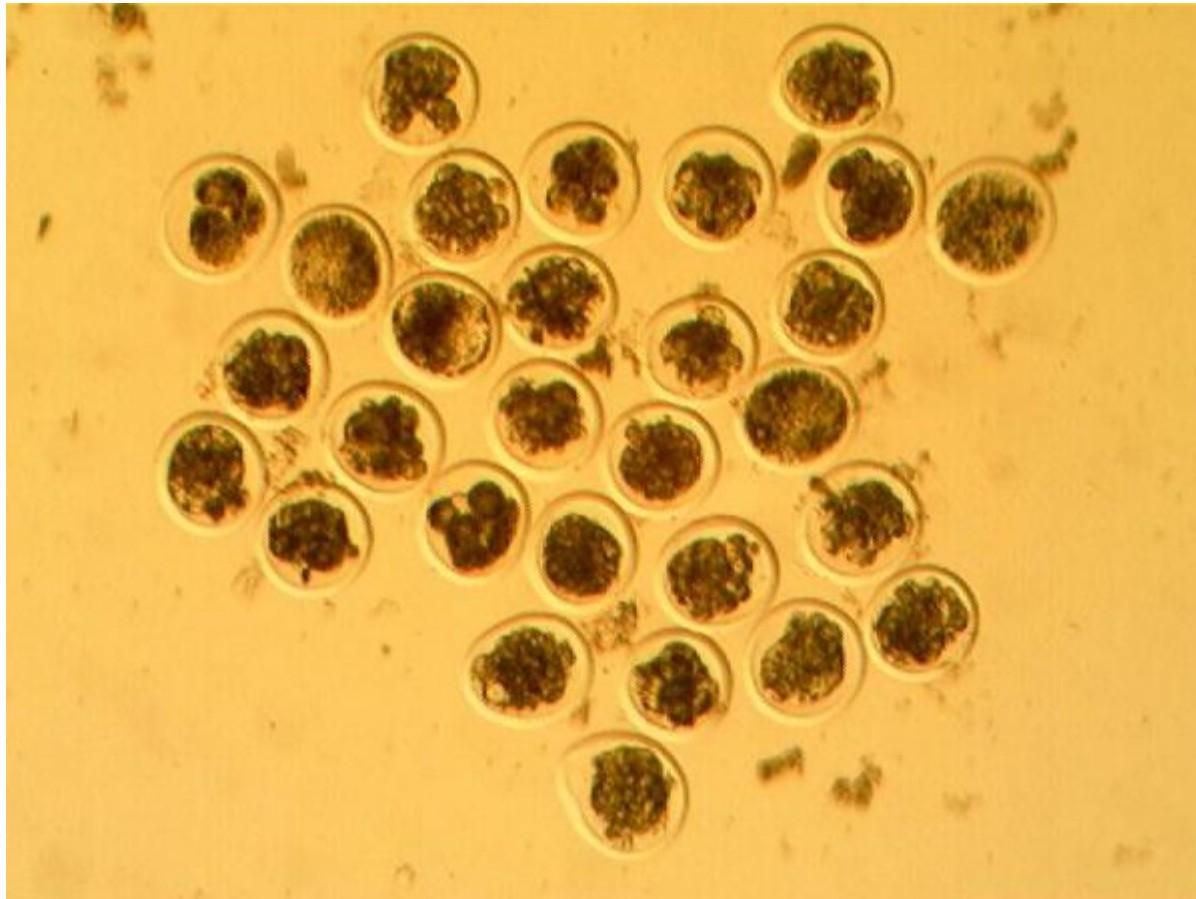
- Вперше трансплантація зигот вперше була здійснена англ. вченим Хіппом у 1880 році на кролях.
- Масштабні дослідження трансплантації зигот велись з 40-50 років 20 століття.
- У 1929-1944 роках М.М. Завадовським бів розроблений метод гормональної стимуляції двойневості у корів, багатопліддя у каракульських овець. Цей метод стимуляції поліовуліції на яєчниках тварин використовується до нашого часу.

•

- **У 1947 році М.Чанг** перший повідомив про розвиток трансплантованих кроленят у реципієнтів після зберігання ембріонів при температурі $5-10^{\circ}$ протягом 80-100 годин.
- **У 1972 році Д. Вітінгем** одержав 29% приживлення трансплантатів після збереження ембріонів при $t -196^{\circ}$ у рідкому азоті і одержав нормальний приплід.
  - **Нині трансплантація є ефективним методом створення високопродуктивних стад с.-г. тварин.**

Вимиті ембріони корови-донора у віці 7-ми днів (розмір 100мкм)

2.

- Накопичено досить багато знань щодо *поділу клітин, статевого розмноження* в світі тварин.
- Природа виробила і використала способи *збереження запліднених яйцеклітин in vitro* при статевому розмноженні у рептилій, птахів.
- *Яйцеклітини с.-г. тварин відносяться до мало жовткових*, вимушені здійснювати наступне: забезпечити запліднені яйцеклітини живленням in vitro, захистити зиготу від впливу t, світла, рН, інтоксикації, профілакувати травмування зиготи при вимиванні, зберіганні, переведення її до анабіозу.
- *Отримання від корови за життя 8-12 телят при трансплантації ембріонів робить за можливе збільшення отримання кількості телят до 100 за рік.*

ОАО им. «Токарликово»

Альметьевский р-н

Республика Татарстан

€ Оплата
племенной
продукции

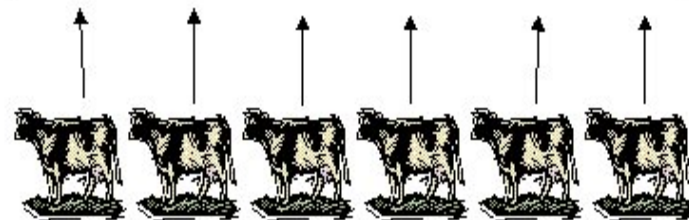

Головной
Селекционный
центр Украины

Доноры эмбрионов
(15 гол)

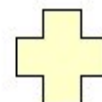
Телята - трансплантаты:
ангус герефорд симментал

Телки-реципиенты ОАО им. «Токарликова»:
пересадка эмбрионов ГСЦУ
и собственного производства

Ангус Герефорд Симментал
(нетели - доноры ГСЦУ по 5 голов).

ГСЦУ: эмбрионы 200 шт
(ангус, герефорд, симментал);
спермопродукция 600 доз.

Схема 1. Межгосударственный контракт Украина - Российская Федерация по поставке в Республику Татарстан генетического материала (племенные нетели + эмбрионы + спермопродукция) 1999-2000 г. г.

Трансплантация эмбрионов

Значение:

- увеличение нагрузки на ценных кобыл, получение более 1 жеребенка в год (до 10-12);
- профилактика бесплодия кобыл.

Методика:

- отбор доноров и реципиентов;
- синхронизация полового цикла донора и реципиента;
- осеменение донора;
- экстракция зиготы на 3-5 день;
- проверка качества;
- пересадка зиготы реципиенту;
- контроль за жеребостью;
- получение молодняка.

3. Трансплантація ембріонів —

це вилучення їх з яйцепроводів або матки однієї тварини (самка-донор) і пересадка в яйцепровід або матку іншої тварини (самка-реципієнт), яка перебуває в тій самій фазі статевого циклу, що й донор.

У подальшому ембріон розвивається в організмі реципієнта. Трансплантат успадковує тільки генетичні якості батька і матері-донора, реципієнт не впливає на якість приплоду.

Етапи технології трансплантації ембріонів:

1. Відбір донорів і реципієнтів
2. Синхронізація статевої охоти у донорів і реципієнтів
3. Провокування суперовуляції у донорів
4. Осіменіння донорів
5. Вимивання ембріонів
6. Пошук та оцінка ембріонів
7. Пересадку і зберігання ембріонів
8. Лізис жовтого тіла у донорів
9. Контроль результатів трансплантації.

12-ИИ-11 10:

Використання УЗД при трансплантації ембріона

**Мобільна
лабораторія з
трансплантації
ембріонів**

21 теля від ембріонів та 1 свій

Результат за півроку....

Дякую за увагу!